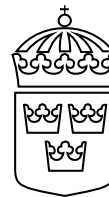

Regeringens skrivelse

2023/24:94

Verksamhet inom Europarådets
ministerkommitté under andra halvåret 2022 och 2023/24:94
helåret 2023

Skr.

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 14 mars 2024

Ulf Kristersson

Tobias Billström
(Utrikesdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redogör regeringen för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté m.m. under andra halvåret 2022 och helåret 2023.

Innehållsförteckning

1	Utvecklingen inom Europarådet under andra halvåret 2022 och helåret 2023	4
2	EU:s anslutning till Europakonventionen	5
3	Den parlamentariska församlingen och kongressen för regionala och lokala myndigheter	6
3.1	Parlamentariska församlingen	6
3.2	Kongressen för regionala och lokala myndigheter	7
4	Övergripande frågor under andra halvåret 2022 och helåret 2023	9
4.1	Mänskliga rättigheter.....	9
4.1.1	Europadomstolen.....	9
4.1.2	Europadomstolens dömande verksamhet och ministerkommitténs övervakning	9
4.1.3	Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter	12
4.1.4	Jämställdhet	13
4.1.5	Lika rättigheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck	14
4.1.6	Diskriminering.....	15
4.1.7	Barnets rättigheter	15
4.1.8	Rasism	16
4.1.9	Nationella minoriteter.....	16
4.1.10	Romers möjlighet att åtnjuta sina mänskliga rättigheter	16
4.1.11	Rättigheter för personer med funktionsnedsättningar	17
4.1.12	Yttrande- och mediefrihet.....	17
4.1.13	Artificiell intelligens och mänskliga rättigheter	18
4.2	Demokrati- och rättsfrågor	19
4.2.1	Demokratifrågor	19
4.2.2	Venedigkommissionen	20
4.2.3	Folkrättsligt samarbete	20
4.2.4	Europarådets tekniska reformsamarbete och fältverksamhet	21
4.2.5	Civil- och offentlighetsrättsligt samarbete	22
4.2.6	Straffrättsligt samarbete.....	22
4.2.7	Gruppen av stater mot korruption.....	23
4.2.8	Samarbete på kulturområdet.....	24
4.2.9	Samarbete på ungdomsområdet.....	24
4.3	Europarådets utvecklingsbank.....	25
5	Relationer till andra länder och utvecklingen i vissa medlemsstater	25
5.1	Ryssland	25
5.2	Azerbajdzjan.....	26
5.3	Turkiet.....	27

5.4	Ukraina	27	Skr. 2023/24:94
5.5	Moldavien.....	28	
5.6	Polen.....	29	
5.7	Ungern.....	30	
5.8	Belarus.....	31	
5.9	Kosovo	31	
5.10	Grannskapspolitiken	32	
5.11	Konflikter i och mellan medlemsstater.....	32	
	5.11.1 Ryssland–Ukraina.....	32	
	5.11.2 Ryssland–Georgien.....	33	
	5.11.3 Cypern–Turkiet.....	33	
	5.11.4 Nagorno-Karabach-konflikten.....	34	
6	Relationer till andra internationella organisationer	34	
	6.1 Europeiska unionen	34	
	6.2 Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa	35	
	6.3 Förenta nationerna.....	36	
7	Europarådets budget.....	37	
Bilaga 1	Förteckning över medlemsstater samt kandidat- och observatörsländer.....	39	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 mars 2024	41	

1. Utvecklingen inom Europarådet under andra halvåret 2022 och helåret 2023

Europarådet genomgår allttjämt i flera avseenden en prövande tid. Rysslands anfallskrig mot Ukraina får konsekvenser för alla organisationens medlemsstater. Utvecklingen vad gäller Europarådets kärnområden – mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer – är på flera områden fortfarande oroväckande. Demokratins tillbakagång fortsätter och tilltron till demokratin samt till de offentliga institutionerna undergrävs. Ett ökat antal fall av hot och våld mot journalister, begränsningar av mediefriheten, ökade restriktioner i församlings- och föreningsfriheten, manifestationer av hatretorik, minskat utrymme för civilsamhället och för människorättsförsvarare, otillbörlig användning av rättsväsendet för att underminera den politiska oppositionen, en ökad polarisering av den politiska miljön samt ökad ojämlikhet och diskriminering är exempel på detta. Behovet av Europarådet, med dess kompetens och arbete till stöd för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer, består.

Europarådet höll sitt fjärde toppmöte i Reykjavik den 16–17 maj 2023. Toppmötet ägde rum mot bakgrund av en kraftigt förändrad geopolitisk situation. I Reykjavikdeklarationen, det vill säga den deklaration med fem bilagor som med konsensus antogs under mötet, bekräftar medlemsstaterna på nytt sin enighet kring de värderingar som Europarådet står för och stödet för Ukraina.

Genom att ge politisk vägledning till Europarådet bekräftade stats- och regeringscheferna organisationens primära roll som väktare av systemet för den europeiska konventionen för mänskliga rättigheter (Europa-konventionen) och dess centrala roll i att upprätthålla demokratisk säkerhet och hantera nuvarande och framtida utmaningar.

Som ett svar på den negativa demokratiska utvecklingen i regionen antogs i samband med toppmötet Reykjaviksprinciperna för demokrati som en bilaga till Reykjavikdeklarationen. Denna uppsättning principer ska respekteras av demokratiska stater och rör exempelvis yttrande-, mötes- och föreningsfrihet, opartiska och effektiva rättsväsenden, korruptionsbekämpning, oberoende institutioner och det civila samhällets och ungdomars demokratiska deltagande. Principerna ska genomsyra Europarådets arbete framöver inom kärnområdena mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer.

Två andra viktiga resultat av toppmötet är upprättandet av ett register över skador orsakade av Rysslands aggression mot Ukraina samt en deklaration tillägnad ukrainska barns situation och stöd till ukrainska myndigheter för att säkerställa ett omedelbart återförande av barn som olagligt bortförts. Skaderegistret är avsett att utgöra ett första steg mot etablerandet av en internationell mekanism för gottgörelse. Det ska ha mandat att registrera anspråk och bevis vad avser skada som orsakats av Rysslands överträdelser av folkrätten i och mot Ukraina sedan den 24 februari 2022.

I en särskild bilaga till toppmötesdeklarationen belyses staters vägran att verkställa domar. Detta prövar den europeiska domstolen för de mänskliga

rättigheternas (Europadomstolen) integritet och organisationens sammanhållning. Ryssland har, trots att landet i mars 2022 uteslöts ur organisationen, alltså en skyldighet att verkställa domar i relation till överträdelse som skett fram till den 16 september 2022.

Utvecklingen under den aktuella perioden har tydligt visat att Europarådet spelar en roll i den europeiska säkerhetsarkitekturen som en stark regional organisation för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Europarådet är fortsatt en central partner i EU:s utvidgningsprocess som fått ny aktualitet.

En stat som önskar bli medlem i Europarådet är Kosovo. Ministerkommittén sände i april 2023, nästan ett år efter att ansökan inkommit, och efter votering, Kosovos medlemskapsansökan till den parlamentariska församlingen för yttrande. Nya utmaningar för de mänskliga rättigheterna uppstår i relation till användningen av digitala teknologier och klimatkrisen. Nya teknologier och artificiell intelligens och mänskliga rättigheter har varit fortsatt prioriterade frågor under perioden. Arbetet med en ramkonvention på området pågår där EU-kommissionen förhandlar å Sveriges vägnar. Frågan om mänskliga rättigheter och miljö behandlas i en bilaga till toppmötesdeklarationen.

Reykjavikdeklarationens ambitioner och prioriteringar avspeglas i det fyraåriga arbetsprogram och budget för 2024-2027 som antogs av ministerkommittén i november 2023.

Europarådet söker stödja demokratisk utveckling i Belarus och var den första internationella organisation att i samarbete med representanter för de demokratiska krafterna och civilsamhället i Belarus, inrätta en mekanism i form av en kontaktgrupp i sekretariatet för att stödja dessa krafter. Kontaktgruppen höll sitt första möte i november 2022 och en handlingsplan för konkreta aktiviteter har tagits fram.

Efter sju års förhandlingar fattade Europeiska rådet under svenskt EU-ordförandeskap beslut om EU:s anslutning till Europarådets konvention om förebyggande och bekämpande av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Istanbulkonventionen) från den 1 juni 2023.

2 EU:s anslutning till Europakonventionen

I och med Lissabonfördragets ikraftträdande finns en skyldighet för EU att ansluta sig till Europakonventionen. Genom en anslutning kommer EU och dess institutioner att bli skyldiga att följa Europakonventionen. En enskild individ, som anser att hans eller hennes rättigheter har kränkts av till exempel ett EU-organ, kommer att kunna klaga till Europadomstolen. EU och dess institutioner kommer därigenom att sättas under extern kontroll av Europadomstolen som kan hålla EU ansvarigt för konventionskränkningar. En anslutning kommer också att medföra att det skapas ett mer sammanhängande och enhetligt system för skydd av mänskliga rättigheter i Europa.

EU och Europarådet träffade våren 2013 en överenskommelse om ett utkast till anslutningsavtal. Europeiska kommissionen begärde därefter att EU-domstolen skulle yttra sig i fråga om avtalsutkastets förenlighet med

EU-fördragen. I december 2014 meddelade EU-domstolen sitt yttrande som innehöll en rad invändningar. Domstolen kom fram till att avtalsutkastet inte var förenligt med EU-fördragen.

Europeiska kommissionen och medlemsländerna diskuterade därefter möjliga sätt att tillmötesgå domstolens invändningar. I maj 2019 presenterade kommissionen förslag på lösningar vilket ledde fram till att rådet för rättsliga och inrikes frågor i oktober 2019 antog kompletterande förhandlingsmandat. Rådet uttryckte samtidigt sitt stöd för att förhandlingarna mellan EU och Europarådet snabbt skulle återupptas.

Europarådets ministerkommitté antog därefter ett fortsatt mandat för Europarådets styrkommitté för mänskliga rättigheter att inom ramen för en ad hoc-grupp bland annat färdigställa de rättsliga instrument som anger formerna för EU:s anslutning till Europakonventionen, inbegripet dess deltagande i konventionssystemet. Förhandlingarna i ad hoc-gruppen återupptogs under 2020 och utmynnade i mitten av mars 2023, efter ett intensivt arbete, i en överenskommelse om ett nytt anslutningsavtal. Överenskommelsen innebär att parterna är överens om samtliga frågor som behöver förhandlas dem emellan. Den omfattar dock inte EU-domstolens invändning mot domstolens behörighet på området för EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik (GUSP-området), eftersom EU har meddelat ad hoc-gruppen att den frågan ska lösas EU-internt. Först när EU löst denna fråga kommer förhandlingarna mellan Europarådet och EU att avslutas formellt.

Konstitutionsutskottet informerades i april 2023 om förhandlingsläget i arbetet med anslutningsfrågan. Sveriges övergripande målsättning är att EU:s anslutning till Europakonventionen ska komma till stånd så snart som möjligt och att anslutningen ska bidra till att stärka såväl den enskildes som Europadomstolens och Europakonventionens ställning.

3 Den parlamentariska församlingen och kongressen för regionala och lokala myndigheter

3.1 Parlamentariska församlingen

Europarådets parlamentariska församling är ett demokratiskt forum för debatt och övervakning för nationella parlamentariker. Församlingens ordförande deltar i åsiktsutbyten med ministerkommittén och ministerkommitténs ordförande bjuds på motsvarande sätt in till församlingen. Det finns även ett gemensamt mötesformat för ministerkommittén och församlingen som sammanträder för att diskutera frågor som är gemensamma för de två organen. Under perioden har de två organen sammanträtt i detta format fem gånger, bland annat med anledning av den humanitära situationen för Karabacharmenier och uppföljningen av Reykjavikdeklarationen.

Den parlamentariska församlingen består av 612 parlamentariker från de 46 medlemsländerna. Församlingen består av fem politiska grupper. Den svenska delegationen består av sex ordinarie medlemmar och sex suppleanter. Delegationen finns representerad i tre av de politiska grupperna.

En stor del av församlingens debatter har under perioden berört konsekvenser av Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Flera resolutioner och rekommendationer har antagits, däribland gällande hanteringen av bortförandet av ukrainska barn och möjligheten till upprättande av en ad hoc tribunal för att utreda och åtala det ryska aggressionsbrottet. Andra stora frågor som debatterats har varit hur Europarådet ska säkerställa verkställigheten av Europadomstolens domar, situationen i Nagorno-Karabachregionen samt situationen på västra Balkan.

Församlingens övervakningsarbete bedrivs av övervakningsutskottet och består oftast av landsbesök för att studera såväl tematiska som landspecifika förhållanden. Övervakningsarbetet presenteras i rapporter som diskuteras i församlingens plenum. Sådana diskussioner kan följas av resolutioner eller rekommendationer som riktar sig till ministerkommittén, eller av mer allmänna uttalanden. När en övervakningsprocess eller rapport är avslutad följs de upp genom politisk dialog mellan församlingen och parlamentet i den medlemsstat som är berörd.

Efter det fjärde toppmötet mellan Europarådets stats- och regeringschefer som ägde rum i Reykjavik i maj 2023, prioriterar församlingen genomförandet av toppmötets resultat. Exempelvis ska församlingen utse en rapportör för demokratifrågor och arbeta för en ökad grad av verkställande av Europadomstolens domar.

Valobservationer har under perioden genomförts i Bosnien och Hercegovina, Bulgarien, Montenegro, Turkiet och Polen.

Den parlamentariska församlingen utser tillsammans med ministerkommittén Europarådets generalsekreterare, biträdande generalsekreterare, kommissarien för mänskliga rättigheter och domare till Europadomstolen. Under perioden har församlingen valt tre nya domare till Europadomstolen för Rumänien, Island och Danmark.

3.2 Kongressen för regionala och lokala myndigheter

Kongressen består av 306 ordinarie ledamöter som alla är folkvalda i kommuner och regioner i Europarådets 46 medlemsstater. Ledamöterna representerar över 130 000 lokala och regionala myndigheter. Kongressen möts två gånger om året i Strasbourg. Den svenska delegationen består av sex ordinarie ledamöter och sex suppleanter. Delegationen finns för närvarande representerad i samtliga av kongressens fyra politiska grupper.

Kongressens huvudsakliga uppdrag är att stärka lokal och regional demokrati och att utvärdera tillämpningen av den europeiska stadgan för lokalt självstyre, som antogs 1985. Övervakningen genomförs dels genom landrapporter, dels genom tematiska rapporter. Rapporterna blir föremål för politisk behandling i kongressen som kan rikta rekommendationer till medlemsländernas regeringar. Som en del av övervakningen av

tillämpningen av stadgan engagerar sig kongressen också i ökande grad i hur stater följer sina åtaganden om mänskliga rättigheter på lokal och regional nivå. Under 2022 genomfördes en periodisk granskning av Sveriges tillämpning av den europeiska stadgan för lokalt självstyre.

Under perioden har Rysslands anfallskrig mot Ukraina stått i fokus under kongressens sessioner. Kongressen har antagit flera resolutioner och rekommendationer där Rysslands agerande starkt har fördömts. På årsdagen för den fullskaliga invasionen uttalade sig ministerkommittén, den parlamentariska församlingen, generalsekreteraren, kommissarien för mänskliga rättigheter och kongressen gemensamt och fördömde Rysslands agerande i starka ordalag. Andra aktuella ämnen som debatterats under perioden har varit de lokala och regionala myndigheternas roll i relation till flyktingsituationen i Europa, spridandet av falska nyheter och skydd av lokal- och regionalmedia.

Kongressen har genomgått flera förändringar för att genomföra åtagandena i Reykjavikdeklarationen. Däribland har den antagit nya politiska prioriteringar. Det har också skett en omstrukturering av kongressens tre kommittéer. Kommittéerna har bytt namn och tilldelats nya uppdragsbeskrivningar som bättre reflekterar Reykjavikdeklarationens ambitioner. De nya kommittéerna blir verksamma i mars 2024. I linje med kongressens engagemang för mänskliga rättigheter har den beslutat att skapa en position som stående rapportör för mänskliga rättigheter för att främja och integrera arbetet med mänskliga rättigheter i hela kongressens verksamhet.

Kongressen övervakar som enda internationella organ lokala och regionala val i Europarådets medlemsstater och i vissa fall även i andra stater. Efter att valen ägt rum håller kongressen en uppföljande politisk dialog med medlemsstaterna om de rekommendationer som kongressen antagit gentemot de nationella myndigheterna. Under perioden har kongressen bevakat val i Armenien, Bosnien och Hercegovina, Moldavien, Slovenien, Tyskland, Serbien, Albanien och Nederländerna.

Inom ramen för Europarådets fältverksamhet genomför också kongressen program och projekt i både medlemsstaterna och i grannskapsländer, och bidrar därigenom till stärkandet av lokal demokrati och genomförandet av Förenta nationernas (FN) Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling. Projekt pågår bland annat i Bosnien och Hercegovina, Georgien, Moldavien och Ukraina. Syftet är att stärka kompetens, transparens, institutionell kapacitet och förebygga korruption hos lokala och regionala myndigheter och folkvalda representanter, samt att främja mänskliga rättigheter på lokal nivå.

4 Övergripande frågor under andra halvåret 2022 och helåret 2023

Skr. 2023/24:94

4.1 Mänskliga rättigheter

4.1.1 Europadomstolen

Europadomstolens betydelse för skyddet av mänskliga rättigheter i Europa kan inte nog understrykas. Domstolen har sedan många år haft en mycket tung arbetsbörda, vilket lett till långa handläggningstider. När läget var som mest ansträngt, för omkring tolv år sedan, väntade cirka 150 000 mål på behandling i domstolen. Som resultat av ett mångårigt reformarbete har domstolens totala målbilans successivt minskat. Domstolen har dock fortfarande många komplexa mål rörande misstänkta allvarliga kränkningar av Europakonventionen att hantera och reformarbetet fortsätter.

Efter beslutet att utesluta Ryssland från Europarådet antog Europadomstolen, i plenum, en resolution som klargjorde att Ryssland fortsatte vara part till Europakonventionen fram till den 16 september 2022. Resolutionen förtydligade även att domstolen är behörig att pröva klagomål mot Ryssland som rör händelser som ägt rum fram till det datumet.

4.1.2 Europadomstolens dömande verksamhet och ministerkommitténs övervakning

Under 2023 blev 34 650 klagomål fördelade på en dömande enhet i Europadomstolen, vilket kan jämföras med 45 500 fördelade klagomål under 2022 och 44 250 klagomål under 2021. Under 2023 meddelades 1 014 domar, vilket var en minskning med 13 procent jämfört med föregående år. I slutet av 2023 fanns 68 450 pågående mål i domstolen, vilket kan jämföras med 74 650 i slutet av 2022 och 70 150 i slutet av 2021. De stater som i slutet av 2023 var svarande i flest pågående mål i domstolen var Turkiet (34,2 procent av det totala antalet pågående mål), Ryssland (18,2 procent), Ukraina (12,8 procent) och Rumänien (6,1 procent). Flest fällande domar meddelades under 2023 mot Ryssland (216), Ukraina (123), Turkiet (72), Rumänien (58) och Italien (48).

Mål mot Sverige

Av de nya klagomål som fördelades på en dömande enhet i Europadomstolen under 2023 var 143 riktade mot Sverige, vilket kan jämföras med 162 under 2022 och 157 under 2021. Under 2023 avslutades behandlingen av 140 klagomål mot Sverige. I slutet av 2023 fanns därmed 36 pågående mål mot Sverige, vilket kan jämföras med 34 i slutet av 2022, och 41 i slutet av 2021.

Fem nya klagomål mot Sverige kommunicerades med regeringen under andra halvåret 2022 och helåret 2023. Av dessa var ett migrationsrelaterat.

Övriga klagomål gällde rätten till frihet och säkerhet (artikel 5), rätten till en rättvis rättegång (artikel 6) och rätten till privat- och familjeliv (artikel 8).

Den 31 december 2023 var totalt 16 mål under beredning i Regeringskansliet. Av dessa var drygt hälften migrationsrelaterade och gällde frågan huruvida en verkställighet av aktuella utvisningsbeslut eller nekad familjeåterförening skulle innebära en kränkning av Europakonventionen.

Under andra halvåret 2022 avgjorde Europadomstolen två mål mot Sverige genom dom i kammare (sju domare). Målet Thörn mot Sverige (nr 24547/18, 1 september 2022) rörde en person som i svensk domstol dömts för ringa narkotikabrott efter att ha odlat och brukat cannabis i syfte att självmedicinera mot svåra smärtor. Inför Europadomstolen gjorde klaganden gällande en kränkning av rätten till skydd för privatliv (artikel 8). Europadomstolen fann att staten handlat inom sin bedömningsmarginal vid avvägningen mellan å ena sidan klagandens intresse av tillgång till effektiv smärtlindring, å andra sidan det allmänna intresset av narkotika- och läkemedelskontroll. Domstolen fann därför att det inte skett någon kränkning av artikel 8.

Målet M.T. m.fl. mot Sverige (nr 22105/18, 20 oktober 2022) rörde tre klaganden från Syrien, varav en hade beviljats alternativ skyddsstatus i Sverige. Inför Europadomstolen gjorde de gällande att beslutet att neka övriga två klaganden familjeåterförening i Sverige stred mot rätten till familjeliv (artikel 8) och förbudet mot diskriminering (artikel 14). Europadomstolen fann att staten, när den tillfälligt begränsat rätten till familjeåterförening för alternativt skyddsbehövande, hade gjort en rimlig avvägning mellan klagandenas och statens intresse. Domstolen fann vidare att den olikbehandling som klagandena blivit föremål för varit rättfärdigad. Domstolen fann därför att det inte skett någon kränkning av artiklarna 8 och 14.

Under helåret 2023 avgjorde Europadomstolen åtta mål mot Sverige genom dom eller beslut i kammare (sju domare) eller kommitté (tre domare). Målet Jehovas vittnen mot Sverige (nr 68549/17, 31 januari 2023) rörde beslutet att inte bevilja klaganden statsbidrag enligt lagen (1999:932) om stöd till trossamfund. Europadomstolen beslutade att avskriva målet på grund av att frågan hade lösts. Domstolen noterade bland annat att Jehovas vittnen lagts till på listan över bidragsberättigade trossamfund 2019 och att Justitiekanslern beviljat samfundet skadestånd som kompensation för den långsamma handläggningen av bidragsärendet.

Målet Mohamad mot Sverige (nr 12805/19, 25 maj 2023) gällde beslutet att inte bevilja klagandens fru familjeåterförening med honom i Sverige. Europadomstolen avvisade klagomålet som uppenbart ogrundat.

Målet Bijan Balahan mot Sverige (nr 9839/22, 29 juni 2023) gällde frågan om det skulle innebära en kränkning av förbudet mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 3) att utlämna klaganden till USA för brott. Europadomstolen fann att klaganden inte visat att han riskerade livstids fängelse utan möjlighet till villkorlig frigivning, eller att det straff han kunde komma att dömas till skulle vara grovt oproportionerligt. Domstolen fann därför att en utlämning inte skulle strida mot artikel 3.

Målet A.A. m.fl. mot Sverige (nr 12470/21, 4 juli 2023) gällde frågan om det skulle innebära en kränkning av rätten till liv (artikel 2), förbudet

mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 3), och rätten till privat- och familjeliv (artikel 8) att utvisa klagandena till Afghanistan, samt om det skett en kränkning av klagandenas rätt till en rättvis rättegång (artikel 6). Europadomstolen beslutade att delvis avskryva målet på grund av att frågan hade lösts, delvis avvisa målet på grund av att klagomålet var oförenligt med bestämmelserna i Europakonventionen.

Målet A.A. mot Sverige (nr 4677/20, 13 juli 2023) gällde frågan om det skulle innebära en kränkning av rätten till liv (artikel 2) och förbudet mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 3) att utvisa klaganden till Libyen. Europadomstolen fann att klaganden inte visat att han vid ett återvändande riskerade att dödas eller utsättas för behandling i strid med artikel 3, varför en utvisning inte skulle strida mot artiklarna 2 och 3.

Målet A.N. mot Sverige (nr 32891/22, 31 augusti 2023) gällde frågan om det skulle innebära en kränkning av förbudet mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 3) att utvisa klaganden till Syrien. Europadomstolen beslutade att avskryva målet då klaganden för tillfället inte riskerade att utvisas och det inte längre var befogat att fortsätta prövningen av klagomålet.

Målen Y och A mot Sverige (nr 11628/21, 14 december 2023) och M. m.fl. mot Sverige (nr 11644/21, 14 december 2023) gällde frågan om det skett en kränkning av rätten till liv (artikel 2) och förbudet mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 3) med anledning av statens påstådda underlåtenhet att repatriera klagandena, som befunnit sig i lägret Roj i nordöstra Syrien. Klagandena gjorde även gällande en kränkning av förbudet mot att förvägra egna medborgare rätten att resa in i landet (artikel 3 § 2 i konventionens fjärde tilläggsprotokoll) och rätten till effektivt rättsmedel (artikel 13). Europadomstolen avvisade klagomålen under artiklarna 2 och 3 då de inte föll inom Sveriges jurisdiktion. Domstolen avvisade även klagomålen under artikel 3 § 2 i fjärde tilläggsprotokollet och artikel 13 på grund av icke-uttömning av nationella rättsmedel. Målen avgjordes utan föregående kommunikering med regeringen.

Övervakning av verkställigheten av Europadomstolens domar och beslut

Europarådets medlemsstater har enligt Europakonventionen en skyldighet att verkställa Europadomstolens domar och beslut och åtgärda fastställda kränkningar. Att så sker är avgörande för att en klagande ska få upprättelse, för att begränsa tillströmningen av nya mål till Europadomstolen samt för konventionssystemets övergripande trovärdighet. Medlemsstaterna har emellertid ett visst utrymme att själva bestämma hur de ska gå till väga för att verkställa specifika avgöranden. Verkställigheten övervakas av ministerkommittén, som i sin tur assisteras av avdelningen för verkställighet av domar vid Europarådets sekretariat. De flesta mål under övervakning är av rent rutinmässig karaktär och leder endast till skriftväxling mellan en svarandestat och verkställighetsavdelningen. Ett antal mål tas dock årligen upp till diskussion i ministerkommittén.

Sedan år 2017 har antalet mål under övervakning minskat tack vare nya arbetsmetoder för de många mål där komplexa och systematiska problem återkommer. Numera avslutas övervakningen av mål i repetitiva mål där alla nödvändiga individuella åtgärder vidtagits. Samtidigt fortsätter övervakningen av de allmänna åtgärder som krävs för att komma till rätta med de underliggande problemen i ett mindre antal representativa mål.

I slutet av 2023 var 6 385 mål föremål för ministerkommitténs övervakning (att jämföra med 6 112 i slutet av 2022 och 5 533 i slutet av 2021). Under år 2023 avslutades övervakningen av 982 mål (att jämföra med 880 under år 2022 och 1 122 under år 2021). Antalet inkomna mål från Europadomstolen under året uppgick till 1 257 (att jämföra med 1 459 år 2022 och 1 379 år 2021). Europadomstolen är behörig att pröva klagomål mot Ryssland avseende händelser som ägt rum fram till den 16 september 2022. Därmed fortsätter ministerkommittén att ta emot ryska mål för övervakning.

Den 19 december 2019 fastslog Europadomstolen att Osman Kavala hade frihetsberövats utan laglig grund och uppmanade Turkiet att försätta honom på fri fot. Trots upprepade uppmaningar till Turkiet från ministerkommittén att verkställa domen har Osman Kavala fortsatt varit frihetsberövad under perioden. I februari 2022 beslutade ministerkommittén att inleda ett överträdelseärende i enlighet med artikel 46.4 i Europakonventionen och den 11 juli 2022 fann Europadomstolen att Turkiet inte hade levt upp till sin förpliktelse att följa Europadomstolens dom i målet. Fallet har därefter debatterats vid samtliga möten om verkställighet av domar i ministerkommittén och under hösten 2023 också vid ett flertal av ministerkommitténs ordinarie veckovisa möten.

4.1.3 Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter

Sedan april 2018 innehas posten som Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter (MR-kommissarie) av bosniskan Dunja Mijatović. MR-kommissarien är en oberoende och opartisk icke-juridisk institution, vars uppgift är att främja medvetenhet om och respekt för mänskliga rättigheter i Europarådets medlemsstater. I mandatet, som sträcker sig över sex år, ingår att bistå medlemsstaterna i genomförandet av organisationens standarder för mänskliga rättigheter, identifiera och uppmärksamma brister i lagstiftning och praxis samt ge råd och information om skyddet av de mänskliga rättigheterna. Samarbete med institutioner utanför Europarådet är viktigt för uppdraget och äger framför allt rum med EU, FN:s flyktingkommissarie och Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE).

Regelbundna landsbesök utgör kärnan i MR-kommissariens verksamhet. Under den aktuella perioden besökte MR-kommissarien Förenade kungariket, Spanien, Tjeckien, Ukraina, Serbien, Danmark, Italien, Georgien, Tyskland, Armenien och Azerbajdzjan. Besöket i Ukraina var hennes andra efter Rysslands fullskaliga invasion och fokuserade på barn som separerats från sina föräldrar och flyttats till Ryssland eller rysskontrollerade områden. Rysslands underlåtenhet att återföra barnen till deras vårdnadshavare utgör, enligt MR-kommissarien,

allvarliga kränkningar av deras mänskliga rättigheter. Enligt rapporten från besöket måste kartläggningen av dessa fall förbättras och mekanismer införas för att barnen ska återförenas med sina vårdnadshavare. Efter sitt besök i Armenien och Azerbajdzjan, inklusive området Nagorno-Karabach, uppmanade MR-kommissarien länderna att vidta kraftfulla åtgärder för att säkerställa skyddet för de mänskliga rättigheterna för alla som påverkas av konflikten.

MR-kommissarien har under tidsperioden ägnat mycket tid åt frågor om mänskliga rättigheter för flyktingar, asylsökande och migranter, mediefrihet och journalisters säkerhet samt hbtqi-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna. Hon har i mars 2023 tagit fram en rekommendation för att förbättra säkerheten för människorättsförfvarare i kristider. I ärenden som rör verkställighet av Europadomstolens domar har MR-kommissarien sedan år 2017 möjlighet att genom ett förfarande med skriftliga meddelanden lämna synpunkter till ministerkommittén. Denna möjlighet har utnyttjats vid fyra tillfällen under perioden, exempelvis i målgruppen Sejdić och Finci mot Bosnien och Hercegovina som rör etnisk diskriminering genom att enbart personer tillhörande vissa befolkningsgrupper tillåts att ställa upp i presidentval. MR-kommissarien har i sitt meddelande bland annat påtalat att domen ännu inte har verkställts trots att 14 år har förflutit sedan den föll och att detta har haft en negativ inverkan på utvecklingen i landet.

4.1.4 Jämställdhet

Jämställdhetskommisionen är en styrkommitté i vilken samtliga 46 medlemsstater i Europarådet är representerade. Jämställdhetskommisionen sammanträdde tre gånger under den aktuella perioden. Inom Europarådet finns även en jämställdhetsrådgivare som stödjer jämställdhetsarbetet i hela organisationen, genom att exempelvis bedöma vilka effekter olika förslag har för jämställdhet. Arbetet för ökad jämställdhet och en balanserad representation av kvinnor och män i olika sammanhang är ett arbete som uppmärksammas inom Europarådets olika organ och strukturer. Arbetet följs upp genom bland annat rapporter i den parlamentariska församlingen och i den regionala och lokala kongressen, med könsuppdelad statistik och förslag om ytterligare förbättringar. Jämställdhetskommisionens mandat inkluderar bland annat att övervaka att jämställdhetsintegrering tillämpas i Europarådet, att stödja genomförandet av Europarådets jämställdhetsstrategi för 2018–2023 och att verka för att fler medlemsstater ansluter sig till Istanbulkonventionen och Europarådets konvention om bekämpande av människohandel. En expertkommitté har tillsatts med uppdrag att ta fram utkast till rekommendation om att bekämpa teknologibaserat våld mot kvinnor och flickor. Förslaget till rekommendation ska utvecklas gemensamt av Jämställdhetskommisionen och europeiska kommittén för brottsfrågor (CDPC) under 2024–2025 med sikte på att presentera utkastet i slutet av 2025. Vidare har Jämställdhetskommisionen och Europarådets styrkommitté för anti-diskriminering, mångfald och inkludering tillsatt en gemensam expertkommitté för att ta fram rekommendationer kring artificiell intelligens, jämlikhet och diskriminering. Under hösten 2023

färdigställde Jämställdhetskommissionen ett utkast till en ny jämställdhetsstrategi för perioden 2024–2029.

Istanbulkonventionen trädde i kraft den 1 augusti 2014 och för Sverige den 1 november 2014. EU undertecknade konventionen den 13 juni 2017 och under det svenska ordförandeskapet i Europeiska unionens råd 2023 slutförde regeringen framgångsrikt förhandlingarna om EU:s anslutning till konventionen. EU ratificerade därefter konventionen den 28 juni 2023. Under rapporteringsperioden har även Storbritannien ratificerat konventionen. Vid periodens slut hade därmed 37 stater samt EU ratificerat Istanbulkonventionen och 7 hade därutöver undertecknat konventionen. Turkiet, en av initiativtagarna till konventionen och den första staten att ratificera konventionen, meddelade i mars 2021 sitt utträde ur Istanbulkonventionen.

Istanbulkonventionens övervakningsorgan, expertgruppen Grevio, bildades 2015 och har i uppdrag att granska de anslutna staternas genomförande av konventionen. Sverige rapporterade för andra gången till Grevio i oktober 2023.

I Europarådets olika reformsamarbeten i fält har ökad uppmärksamhet ägnats åt program och åtgärder för att stärka kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna. Vid fältkontoren har uppmärksamhet ägnats åt att integrera jämställdhetsaspekter i samtliga projekt och handlingsplaner, genom att anställa jämställdhetsrådgivare vid vissa större fältkontor. Bland annat har stöd getts inför länders anslutning till Istanbulkonventionen och därefter till genomförandet av konventionen. Detta har uppmuntrats av många länder, inklusive Sverige.

4.1.5 Lika rättigheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck

Hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter är prioriterade av den svenska regeringen. Sverige hade en pådrivande roll för att ta fram rekommendationen om skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck (CM/Rec[2010]5). Rekommendationens antagande har lett till att det har skapats en funktion inom Europarådets sekretariat med uppgift att ansvara för frågor som rör lika rättigheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck och genomförandet av rekommendationen.

Under hösten 2021 uppdrog ministerkommittén åt styrkommittén för antidiskriminering, mångfald och inkludering (CDADI) att årligen utarbeta en tematisk rapport inom rekommendationens områden. Senast vid utgången av 2025 ska en fullständig rapport om medlemsstaternas genomförande av rekommendationen utarbetas. Den andra tematiska rapporten om medlemsstaternas genomförande av rekommendationen publicerades i september 2023, och den tredje rapporten väntas färdigställas under 2024. Inom ramen för Islands ordförandeskap i ministerrådet anordnades den 26 januari 2023 en konferens för främjandet av intersexpersoners mänskliga rättigheter.

4.1.6 Diskriminering

Styrkommittén CDADI har till uppgift att främja jämlikhet och inkluderande samhällen, fria från diskriminering och hat, där mångfald respekteras. Kommittén ger råd till ministerkommittén på alla områden inom dess mandat, inklusive i arbetet mot diskriminering och antiziganism, för romsk inkludering, nationella minoriteters rättigheter, användningen av landsdels- eller minoritetsspråk, samt främjandet av interkulturell integration. CDADI har bland annat fått i uppdrag att arbeta med frågor som rör hbtqi-personers fulla åtnjutande av mänskliga rättigheter, att utarbeta en genomförbarhetsstudie för ett instrument om risker för diskriminering vid användningen av artificiell intelligens samt att utarbeta verktyg inom kommitténs olika arbetsområden. Denna genomförbarhetsstudie färdigställdes under 2023.

Tre expertkommittéer har inrättats under CDADI. Expertkommittén för frågor relaterade till romer och resande (ADI-ROM) ansvarar för Europarådets bilaterala arbete för att skydda och främja respekten för romers och resandes mänskliga rättigheter samt deras inkludering och aktiva deltagande i samhället. Uppdraget för expertkommittén för interkulturell integration (GT-ADI-INT) är att bistå CDADI i arbetet med att främja inkluderande samhällen, med särskilt fokus på interkulturell integration och mångfaldsarbete. Den tredje expertkommittén, expertkommittén för arbete mot hatbrott (PC/ADI-CH), har tillsatts gemensamt av CDADI och styrkommittén CDPC med uppdrag att föreslå en rekommendation för att motverka hatbrott. Denna rekommendation antogs gemensamt av de båda styrkommittéerna i november 2023.

4.1.7 Barnets rättigheter

Europarådets ministerkommitté har antagit en strategi för barnets rättigheter. Europarådets strategi för barnets rättigheter 2022–2027 utgår från de mänskliga rättigheter som ska tillförsäkras barn enligt FN:s konvention om barnets rättigheter, Europakonventionen och andra internationella överenskommelser. I strategin prioriteras följande sex områden: ett liv fritt från våld, jämlika möjligheter och social inkludering, tillgänglighet och säker användning av teknologi, ett barnvänligt rättssystem, delaktighet för alla barn samt barnets rättigheter i kris och nödsituationer. För att arbeta med genomförandet av strategin har en kommitté, styrkommittén för barnets rättigheter (CDENF), inrättats. Inom ramen för kommitténs arbete utarbetas även rekommendationer för medlemsstaterna i frågor som rör barnets rättigheter inom olika områden. Under 2023 antogs bland annat en deklaration om situationen för barn från Ukraina som en del av Reykjavikdeklarationen.

Sverige ratificerade 2013 Europarådets konvention om skydd av barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (Lanzarote-konventionen). Konventionen förespråkar att stater både inom och utanför Europa ska kriminalisera olika typer av sexualbrott mot barn och vidta åtgärder för att förebygga sexuellt våld, skydda barn som brottsoffer samt åtala förövare. Sverige bidrar aktivt till genomförandet av konventionen,

bland annat genom att delta i Lanzarotekommitténs arbete med uppföljningen.

4.1.8 Rasism

Europakommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) är ett oberoende övervakningsorgan som är inrättat av Europarådet och som är specialiserat på frågor som rör rasism, etnisk diskriminering och intolerans. Kommissionen genomför övervakningsarbete land för land, analyserar situationen i de olika medlemsstaterna och tar fram förslag och rekommendationer för hur de identifierade problemen ska åtgärdas. Arbetet sker i cykler om fyra till fem år och ungefär nio till tio länder granskas varje år.

ECRI publicerade sin femte rapport om Sverige i februari 2018 efter sitt besök i Sverige i februari 2017. I december 2020 publicerade ECRI uppföljande slutsatser som slutför den femte omgången i förhållande till Sverige. ECRI inledde den sjätte övervakningsomgången under 2019, och nästa landbesök i Sverige väntas ske under 2024.

4.1.9 Nationella minoriteter

Den 1 juni 2021 inleddes två övervakningsomgångar av hur Sverige följer sina åtaganden om nationella minoriteter. Det rör sig om den femte omgången inom ramen för ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2) och den åttonde omgången inom ramen för den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3). Övervakningsomgångarna inleddes med att Sverige lämnade in periodiska rapporter om utvecklingen av minoritetspolitiken (Ku2021/01457).

I maj 2022 deltog Sverige i en dialog med expertkommittén för Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk om Sveriges åttonde rapport och om hur Sverige följer språkstadgan. I april 2023 lämnade Europarådets ministerkommitté rekommendationer som rör b.l.a. att införa språk som diskrimineringsgrund, förbättra modersmålsundervisningen samt lärarförsörjningen för de nationella minoritetsspråken. I mars 2023 deltog Sverige i en dialog med den rådgivande kommittén för ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter angående Sveriges femte rapport och om hur Sverige följer ramkonventionen.

4.1.10 Romers möjlighet att åtnjuta sina mänskliga rättigheter

Europarådets strategiska handlingsplan för romsk inkludering sträcker sig mellan 2020 och 2025. Planen syftar till att motverka antiziganism och diskriminering, att stödja politiskt deltagande samt att stödja tillgång till kvalitativ utbildning. Europarådets expertkommitté för frågor relaterade till romer och resande (ADI-ROM) höll två möten under 2022 och två möten under 2023.

4.1.11 Rättigheter för personer med funktionsnedsättningar

Expertkommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CAHDPH) lades ned till följd av de åtgärder och förändringar som beslutades i budgeten för Europarådet 2018–2019. Ministerkommitténs beslut innebär att området rättigheter för personer med funktionsnedsättning i stället integreras i organisationens sektorsövergripande program och i främjandet av strategier inom övriga prioriterade områden.

Arbetet genomförs utifrån Europarådets funktionshindersstrategi 2017–2023. Strategin lyfter fram fem rättighetsbaserade områden som är särskilt prioriterade: jämlikhet och icke-diskriminering, ökad kännedom, tillgänglighet, likhet inför lagen samt skydd från utsatthet, våld och övergrepp. Syftet med strategin är att stödja både medlemsstaterna och Europarådets funktioner i att genomföra FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

4.1.12 Yttrande- och mediefrihet

Europarådets arbete inom sektorn för yttrande- och mediefrihet inriktas på att främja yttrandefriheten, fria medier, mediemångfald och ett fritt informationsflöde. Standarder utarbetas och olika aktiviteter genomförs för att öka respekten för artiklarna 8 och 10 i Europakonventionen och för att underlätta samarbetet mellan medlemsstaterna. Särskilt fokuserar arbetet på frågor om journalisters säkerhet, mediemångfald, tillgång till information och yttrandefrihet på nätet. Samtidigt fortsätter Europarådet att uppmärksamma de inskränkningar och begränsningar av yttrande- och mediefriheten som sker i många länder.

Europarådets plattform för skydd för journalister har blivit en alltmer etablerad struktur. Under 2023 har arbetet på plattformen kompletterats med en kampanj som under fem år ska bidra till ökat fokus på frågan om journalisters säkerhet i alla medlemsstater. Kampanjen inleddes officiellt i samband med konferensen ”The Pen is Mightier than the Sword?”, som hölls i Riga i oktober 2023 med anledning av det lettiska ordförandeskapet. I samband med konferensen möttes för första gången de fokuspunkter som medlemsstaterna ombetts utse nationellt för kampanjen. Förhoppningen är att medlemsstaterna genom fokuspunkterna ska stärka arbetet med att genomföra Europarådets rekommendation om skydd av journalister bland annat genom utbyte av bästa praxis och nationell synlighet för kampanjen. I Sverige är det Kulturdepartementets enhet för medier och demokrati som agerar som fokuspunkt för kampanjen.

Ett viktigt förberedande arbete för yttrande- och mediefrihet sker i styrkommittén för medie- och informationssamhället (CDMSI). Mandatet för CDMSI omfattar även ett ansvar för att följa upp strategin för internetns styrning. Ett särskilt fokus läggs på rätten till yttrandefrihet på internet och rätten att meddela och ta emot information oberoende av gränser. Genom CDMSI följer Europarådet de snabba förändringarna inom medie- och informationssamhället med utgångspunkt i det mediebegrepp som ministerkommittén antog i rekommendationen CM/Rec(2011)7.

Under 2022 och 2023 har tre expertgrupper arbetat på mandat av CDMSI, och presenterat utkast till en rad olika styrdokument och kartläggningar av bästa praxis inom kommitténs ansvarsområde. CDMSI godkände i december 2023 ett utkast till en rekommendation om åtgärder för att hindra eller mildra effekterna av användningen av strategiska rättsliga processer riktade mot allmänhetens deltagande (så kallade SLAPP:s eller munkavleprocesser på svenska). Rekommendationen har därefter skickats vidare till ministerkommittén för antagande. Styrkommittén har också godkänt ett antal rådgivande dokument och kartläggningar av goda exempel med fokus på bland annat hur desinformation kan motverkas genom användning av faktagranskare och plattformdesign, nya hållbara finansieringsmöjligheter av journalistik och medier, liksom hur nya AI-verktyg kan utnyttjas på ett ansvarsfullt sätt inom journalistiken. Gruppernas arbete har därmed avslutats.

För perioden 2024–2025 har två nya expertgrupper tillsatts inom CDMSI. Den ena har i uppgift att ta fram en rekommendation om hur säkerheten och integriteten online kan stärkas för användare och kreatörer och den andra ska bidra till förståelsen om hur användningen av generativ AI påverkar yttrandefriheten.

Under de senaste åren har arbetet inom CDMSI i många fall kommit mycket nära det lagstiftningsarbete som pågår inom EU på den digitala inre marknaden. Relationen mellan EU och Europarådet och på vilket sätt bra arbetsformer för informationsutbyte ska säkerställas är därför en återkommande och viktig diskussion i kommittén. För Sverige liksom för övriga EU-länder och kandidatländer till EU är det viktigt att ytterligare förstärka samarbetet för att säkerställa att inga motsättningar mellan institutionernas respektive instrument uppstår.

4.1.13 Artificiell intelligens och mänskliga rättigheter

Europarådet har, som en följd av en mångårig internationell debatt om den artificiella intelligensens etiska och juridiska konsekvenser, hörsammat frågan om relationen mellan artificiell intelligens och mänskliga rättigheter. Under hösten 2022 och under 2023 fortsatte arbetet i den mellanstatliga kommittén för artificiell intelligens (Committee on artificiell intelligens, CAI) med att ta fram ett rättsligt ramverk som ska reglera samspelet mellan utveckling, design och användande av artificiell intelligens och Europarådets kärnområden mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. EU-kommissionen har enligt rådets beslut (EU) 2022/2349 om bemyndigande att inleda förhandlingar om Europarådets konvention om artificiell intelligens, mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatsprincipen mandat för förhandlingarna i CAI i den utsträckning förhandlingen rör frågor inom EU:s exklusiva kompetens. Förhandlingarna har framskridit långsammare än väntat och den ursprungliga tidsplanen har reviderats. Sammantaget har CAI haft 7 möten under hösten 2022 och under 2023. Särskilt fokus i förhandlingen har varit ramverkets omfattning och abstraktionsnivån på ramverket. Ramverket förväntas slutförhandlas våren 2024.

4.2.1 Demokratifrågor

Europarådets demokratiarbete är omfattande och syftar till att stärka det demokratiska styrelseskicket på alla nivåer samt stärka demokratiska institutioner och medborgarnas förtroende för dem. Det avser också att bidra till att öka kunskapen, delaktigheten och deltagandet i demokratin bland medborgare och inom civilsamhället samt att verka för politisk pluralism och inkluderande samhällen utan diskriminering, hat och våld. Verksamheten syftar även till att stödja unga människor att säkra en gemensam europeisk framtid, bland annat genom så kallade ”schools for political studies”. Till detta arbete bidrar den parlamentariska församlingen, kongressen för lokala och regionala myndigheter, Venedigkommissionen, Europarådets ungdomsverksamhet och Europarådets stöd för utbildningsinsatser med fokus på demokrati och samarbetsavtal inom sport, utbildning, kultur, film- och mediesektorn.

Europarådets fältverksamhet har en viktig roll i demokratiarbetet, genom att stödja medlemsstaternas reformarbete inom området. Generalsekreterarens årsberättelse för 2023 ”State of Democracy, Human Rights and the Rule of Law” pekar på vikten av att medlemsländer vänder trenden av demokratisk tillbakagång samt fortsätter göra framsteg och lever upp till Europarådets standarder. Ryssland står numera utanför Europakonventionen. Som bekräftades vid toppmötet i Reykjavik pågår arbete för att stärka samarbetet med ryska och belarusiska människorättsförsvarare, demokratiska krafter, fria medier och det oberoende civila samhället. I Europarådets mellanstatliga styrkommitté för demokrati och demokratisk styrning (CDDG) bedrivs arbete kring bland annat stärkandet av demokratiska institutioner, reformer inom offentlig förvaltning, decentralisering, medborgardeltagande samt offentlig etik. Ett särskilt fokus ligger på den kommunala och regionala nivån, där även gränsöverskridande kommunal samverkan och kommunalekonomiska frågor ingår.

CDDG avslutade sin verksamhet sista december 2023. Dess arbete tas dock i stora delar vidare av styrkommittén för demokrati (CDDEM). Under hösten 2022 arbetade CDDG med att ta fram rekommendationer med tillhörande rapporter om deliberativ demokrati, även kallat samtalsdemokrati, och principer om god demokratisk styrning. Arbetet med dessa slutfördes och antogs under våren 2023. Under 2023 har CDDG även tagit fram rapporter om flernivåstyrning och grön offentlig förvaltning. Mellan september 2020 och augusti 2022 var Sveriges ambassadör vid Europarådet ordförande i ministerkommitténs rapportörsgrupp för demokratifrågor.

I december 2023 välkomnade ministerkommittén generalsekreterarens färdplan för 2024–2027 för Europarådets samarbete med civilsamhället som ett viktigt steg i förverkligandet av åtagandena i Reykjavik. Europarådets samarbete med civilsamhället sker inte minst inom ramen för Europarådets internationella konferens för enskilda organisationer, som har 300 medlemsorganisationer. Konferensen är den institutionella civilsamhällespelaren i organisationen och har som mål att främja

demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer genom det civila samhället i Europa. Konferensen sammanträder två gånger per år i Strasbourg.

Världsförum för demokrati (World Forum for Democracy) hölls för 11:e gången i november 2023 på temat demokrati och fred. Forumet är en plattform för politiska beslutsfattare och det civila samhället att diskutera lösningar på viktiga utmaningar för demokratier världen över. Forumet pekade bland annat på vikten av arbetet för en varaktig, positiv fred, vilket uppnås genom jämlikhet, medborgarnas deltagande, yttrandefrihet och rättsstatsprincipen.

4.2.2 Venedigkommissionen

Europeiska kommissionen för demokrati genom lag, även kallad Venedigkommissionen, är Europarådets rådgivande organ i konstitutionella frågor. Den har till uppdrag att bistå medlemsstaterna, som består av Europarådets 46 medlemsstater samt ytterligare 15 icke-europeiska länder, med rådgivning för att statsskick och rättssystem ska ligga i linje med europeiska standarder och internationell erfarenhet vad gäller demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer. Kommissionen arbetar framför allt inom tre områden: demokratiska institutioner och grundläggande rättigheter, konstitutionella domstolar och domstolsväsendet i övrigt, samt val, folkomröstningar och politiska partier.

Venedigkommissionens individuella medlemmar består av akademiker inom offentlig och internationell rätt, domare, parlamentsledamöter och statstjänstemän. Medlemmarna är oberoende, men utses av medlemsstaterna för en period om fyra år i taget.

Mängden förfrågningar som inkommer till kommissionen har stadigt ökat över tid. Denna trend nådde sin hittills högsta punkt 2021 då totalt 50 yttranden behandlades av kommissionen, vilket återigen följdes av 50 yttranden som behandlades under 2022. Detta kan jämföras med 32 yttranden 2020 och 26 yttranden 2019. Ämnen som behandlats är exempelvis maktodelnings- och kontrollmekanismer i Ryssland, krislagstiftning i Nordmakedonien och frågor om domstolsväsendet i bland annat Albanien, Cypern och Ungern.

Rysslands anfallskrig mot Ukraina har påverkat även Venedigkommissionens verksamhet. Ryssland har uteslutits som medlem och Belarus har suspenderats ur kommissionen. Det senaste året har kommissionen ombetts att avge yttranden om flera konstitutionella processer, till exempel i Moldavien och Frankrike.

4.2.3 Folkrättsligt samarbete

Europarådet spelar en viktig roll för att främja informationsutbyte om och samordning av medlemsstaternas aktiviteter inom folkrättens område. Detta sker via Europarådets kommitté för internationell rätt (CAHDI).

Under den aktuella tidsperioden har CAHDI behandlat ett antal frågor relaterade till Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Hit hör pågående arbete i Europarådet och i andra forum för att säkerställa att Ryssland hålls ansvarigt för brott begångna i och mot Ukraina samt rättsliga frågor som

aktualiserats till följd av ministerrådets beslut att utesluta Ryssland ur Europarådet. Skr. 2023/24:94

Bland övriga ämnen som CAHDI behandlat kan nämnas utvecklingen i den internationella brottmålsdomstolen (ICC), den internationella humanitära rätten, arbetet i FN:s folkrättskommission (ILC), icke-bindande överenskommelser i folkrätten, traktaträttsliga frågor, immunitetsfrågor, EU:s anslutning till Europakonventionen, mål i Europadomstolen som inbegriper folkrättsliga frågeställningar, sanktionsfrågor samt reservationer till internationella traktater.

CAHDI har under den aktuella tidsperioden gästats av bland andra ordföranden för ICC:s stadgeparts församling och ordföranden för ILC. CAHDI är ett forum där ett stort antal stater och organisationer med observatörs- och deltagarstatus, däribland Internationella Rödakorskommittén, deltar i överläggningarna vilket ger diskussionen och samordningen en bredd.

4.2.4 Europarådets tekniska reformsamarbete och fältverksamhet

Europarådets reformsamarbete och fältverksamhet syftar till att säkerställa att staters lagstiftning, institutioner och praxis uppnår europeiska standarder och att de uppfyller de åtaganden staterna gjort inom områdena mänskliga rättigheter, rättsstatens principer och demokrati. Stödet genomförs till största delen med frivilliga bidrag från medlems- och observatörsstater. EU är Europarådets viktigaste institutionella partner i politiska, juridiska och finansiella termer och står för omkring 60 procent av finansieringen. Europarådet genomför från och med den 30 juni 2023 regionala och landspecifika samarbetsprojekt i 33 av Europarådets medlemsstater och 13 tredjeländer och territorier. Ett stort fokus har sedan Rysslands anfallskrig mot Ukraina varit att stärka och anpassa Europarådets stöd till Ukraina. Vid toppmötet i Reykjavik den 16–17 maj 2023 underströk Europarådets 46 medlemsstaters stats- och regeringschefer vikten av gemensamma program mellan Europarådet och EU som ett uttryck för det strategiska partnerskap och ömsesidiga åtaganden att främja gemensamma värderingar. Även behovet av att stärka Europarådets samarbete med det civila samhället betonades och mot denna bakgrund presenterade generalsekreteraren en färdplan för Europarådets samarbete med det civila samhället under 2024–2027.

Europarådet har extern närvaro med såväl fältkontor som mindre sambandskontor i Bryssel, Wien, Genève, Warszawa, Bukarest och Venedig. Europarådets största kontor finns i Kiev, Belgrad, Ankara och Tirana. Fältkontor eller programkontor finns även i Baku, Chisinau, Podgorica, Pristina, Rabat, Sarajevo, Skopje, Tbilisi, Tunis och Jerevan. Kontoret i Moskva har stängts som en konsekvens av beslutet att utesluta Ryssland från Europarådet. Det mindre informationskontor som fanns i Minsk har stängts som en konsekvens av ministerkommitténs beslut den 17 mars 2022 att suspendera relationerna med Belarus.

För de flesta länder finns fleråriga projekt och handlingsplaner som antas av ministerkommittén. Det gäller Armenien, Azerbajdzjan, Georgien, Moldavien, Ukraina, Bosnien och Hercegovina, liksom för

icke-medlemsstaterna Marocko, Tunisien, Kazakstan och Kosovo. Turkiet, Serbien och Nordmakedonien har inte samtyckt till att sådana sammanhållna handlings- eller projektplaner presenteras och diskuteras av övriga medlemsstater. De projekt som Europarådet bedriver i dessa länder presenteras på respektive fältkontors webbplats.

Den metodologi som används inom Europarådets tekniska reformsamarbete och bistånd består av ett samspel mellan Europarådets olika verksamhetsgrenar i utformningen av reformsamarbetet, i samråd med mottagarlandet. Detta ger mottagarlandet bättre äganderätt i reformprocessen som syftar till att uppnå en förbättrad lagstiftning samt genomförande av Europarådets konventionssystem inom kärnområdena mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Genom ministerkommitténs budgetbeslut i november 2023 om budgeten för 2024–2025 integrerades för första gången en mindre del av stödet till handlingsplanerna i den ordinarie budgeten för att bättre säkerställa hållbarhet och förutsebarhet i finansieringen.

Sveriges biståndsmyndighet (Sida) har haft ett omfattande samarbete med Europarådet sedan 2009. Under 2023 ingick Sida ett nytt avtal med Europarådet om stöd till handlingsplanerna i Armenien, Azerbajdzjan, Georgien, Moldavien och Ukraina, samt i den handlingsplan för samarbete med företrädare för de belarusiska demokratiska krafterna och det civila samhället. Stödet uppgår till 60 miljoner kronor och är giltigt till och med 2028. Därutöver ger Sida visst stöd till Europarådets projektverksamhet i Albanien, Bosnien och Hercegovina, Serbien och Turkiet. Samarbete med Europarådet under perioden har legat väl i linje med strategin för Sveriges reformsamarbete med västra Balkan och Turkiet under 2021–2027 och strategin för Sveriges reformsamarbete med Östeuropa 2021–2027, där stärkt demokrati, ökad respekt för mänskliga rättigheter och en mer utvecklad rättsstat är viktiga resultatområden. Europarådets verksamhet i de berörda länderna kompletterar och stärker andra svenska insatser.

4.2.5 Civil- och offentligt rättsligt samarbete

Europarådets kommitté för rättsligt samarbete (CDCJ) är en styrkommitté på civilrättens och offentligrättens område. Kommittén har ett brett ansvarsområde och arbetar med frågor som rör bland annat rättsväsendet och rättsliga förfaranden, familjerätt, förvaltningsrätt och statslöshet. Under 2023 antogs en praktisk guide om administrativt förvar av migranter samt en handbok om AI i förvaltningen. Ett annat stort projekt under perioden var arbetet med en ny konvention till skydd av advokater. Ett utkast till konvention ska vara färdigt 2024. Vidare arbetade kommittén med bland annat två rekommendationer om barns rättigheter i förfaranden som rör föräldrars separation och vårdnad.

4.2.6 Straffrättsligt samarbete

Inom ramen för Europarådets straffrättsliga styrkommitté pågår arbete med att ta fram en rad nya rekommendationer och konventioner på

straffrättens område. Förhandlingar om en ny Europarådskonvention som ska ersätta 1998 års konvention om straffrättsliga sanktioner till skydd för miljön (ETS nr 172) pågår. Under år 2023 har arbete pågått med att ta fram en rekommendation om att bekämpa hatbrott. Det pågår också arbete med att ta fram ett tilläggsprotokoll som kompletterar CETS nr 198 (förverkandekonventionen). Under åren 2026–2027 ska Jämställdhetskommissionen och en expertkommitté utarbeta en rekommendation om att bekämpa digitala manifestationer av våld mot kvinnor och flickor. Inom Europarådet pågår sedan några år tillbaka ett arbete som syftar till att uppdatera definitionen av terroristbrott i Europarådets terrorismkonvention. Sverige har ställt sig bakom initiativet och deltar i de formella konventionsförhandlingarna som inleddes under våren 2023.

4.2.7 Gruppen av stater mot korruption

Gruppen av stater mot korruption (Greco) grundades 1999 genom ett partsavtal, där Sverige är en av de 17 medstiftarna. Europarådets medlemsstater samt USA, Belarus och Kazakstan är medlemmar. Belarus har dock, enligt tidigare beslut av ministerrådet, rätt att vara representerad i Greco enbart när Greco granskar Belarus enligt de två konventioner om korruption samt deras tilläggsprotokoll som Belarus tillträtt och då utan rätt att delta i diskussionen eller i antagande av rapporterna samt även utan rösträtt. Ryssland beslutade under 2023 att frånträda Europarådets straffrättsliga konvention mot korruption och är sedan den 1 juli 2023 inte längre medlem av Greco.

Greco har till uppgift att, genom systematiska ömsesidiga utvärderingar, kontrollera att medlemsstaternas följer Europarådets konventioner mot korruption och övriga antikorrupsionsstandarder som ministerrådet antagit.

Sverige deltar aktivt i möten (delegationen utgörs av en person från Finansdepartementet och två från Justitiedepartementet), i utvärderingsteam och som rapportör i uppföljningar.

Varje utvärderingsrunda fokuserar på ett par samhällssektorer där allt från lagstiftning till praktik utvärderas. Den detaljerade utvärderingsrapporten för varje medlemsstat diskuteras och beslutas av Grecos plenarförsamling. De specialdestinerade rekommendationer som ges syftar till att stärka ländernas kapacitet att förebygga och motverka korruption. Genomförandet av dessa följs regelbundet upp till dess att en stor andel av rekommendationerna är helt genomförda.

Den pågående femte utvärderingsrundan inleddes 2017 och fokuserar på politiska makthavare i regering och regeringskansli och på polismyndigheter. Vid slutet av 2023 hade nästan samtliga medlemsstater utvärderats och för många (inklusive Sverige) hade även en eller två uppföljningar av genomförandet av rekommendationerna genomförts. Få har hittills lyckats genomföra 2/3 av rekommendationerna till fullo, något som krävs för att utvärderingsrundan ska avslutas. Sverige behöver genomföra en ytterligare rekommendation helt (av femton har nio genomförts helt och tre delvis) för att få ett avslut.

Under 2023 beslutade Greco att nästa utvärderingsrunda ska fokusera på medlemsstaternas åtgärder för att förebygga och motverka korruption på den subnationella nivån.

4.2.8 Samarbete på kulturområdet

Samarbetet inom kulturområdet har fortsatt inom ramen för styrkommittén för kultur, kulturarv och landskap (CDCPP). Fokus för styrkommittén har varit att implementera den nya strategin och de nya prioriteringarna under perioden 2022–2025. För samma period har ministerkommittén i november 2021 beslutat om nya direktiv för styrkommittén. Under den senaste 18-månadersperioden har uppdaterade rekommendationer om bibliotekslagstiftning kunnat antas av ministerkommittén och en utvärdering av hur medlemsstaterna följer ministerkommitténs rekommendation om tillgången till arkiv har kunnat avslutas. En arbetsgrupp har tillsatts för att se över samproduktionslagstiftningen för drama- och TV-serier. Ett möjligt utfall av arbetsgruppens arbete är ett förslag till en konvention på området.

4.2.9 Samarbete på ungdomsområdet

Det ungdomspolitiska samarbetet består av en styrkommitté för mellanstatligt samarbete (CDEJ), en operativ verksamhet med en särskild ungdomsfond som erbjuder ekonomiskt stöd till ungdomsprojekt och -organisationer, ungdomscenter i Strasbourg och Budapest samt ungdomsorganisationernas eget organ för att diskutera ungdomspolitik, det konsultativa ungdomsrådet (CCJ). Styrkommittén och det konsultativa ungdomsrådet arbetar enligt principen om delat beslutsfattande inom ett gemensamt organ rörande unga (CMJ) som har gemensamma möten två gånger per år.

Inom ramen för Europarådets ungdomspolitiska samarbete har Sverige det sista halvåret av 2022 och under 2023 arbetat med frågor som rör ungas inkludering, ungas delaktighet och inflytande, ungas möjlighet att åtnjuta de mänskliga rättigheterna samt icke-diskriminering.

I mars 2022 lanserade Europarådets ungdomssektor en kampanj för att stärka och främja demokratin i Europa. Kampanjen, ”Democracy here. Democracy now.”, kretsade kring tre huvudaspekter: mänskliga rättigheter, meningsfullt inflytande och digitaliseringens effekter på demokratin. Syftet var bland annat att öka ungas roll i att stärka demokratin och förbättra den ömsesidiga tilliten mellan unga och demokratiska institutioner. Vidare syftade kampanjen till att stärka partnerskap och samarbeten mellan ungdomsorganisationer och rörelser i Europa, samt att uppmuntra offentliga institutioner att ytterligare involvera unga i beslutsprocesser. Under 2023 har kampanjens resultat följts upp av CMJ som konstaterade att kampanjen gav viktiga bidrag till genomförandet av ungdomsstrategin 2030.

Europarådets utvecklingsbank (CEB), med huvudsäte i Paris, grundades år 1956 och har som mål att bidra till förbättrade levnadsförhållanden och social sammanhållning i Europa. Motivet för att inrätta banken var att möta behoven i samband med de flyktingströmmar som följde efter andra världskriget. Bankens högsta beslutande organ är guvernörsstyrelsen där Sverige representeras av Sveriges ambassadör vid Europarådet. I bankens administrativa råd representerar en tjänsteman på Finansdepartementet Sverige.

Under 2022 godkände bankens styrelse totalt 36 projekt motsvarande 4,2 miljarder euro. Drygt 50 procent av volymen av godkända projekt under 2022 gick till så kallade målgruppsländer, 23 länder i centrala och östra Europa som CEB:s verksamhet ska fokusera på, vilket var en ökning jämfört med 2021 då drygt 40 procent av volymen av godkända projekt gick till målgruppsländer. Under första halvan av 2023 uppgick antalet godkända projekt till 2,2 miljarder euro.

I juni 2023 blev Ukraina medlem i banken, vilket välkomnades av bankens medlemsländer. Medlemskapet innebär att CEB kan påbörja verksamhet i Ukraina och bidra till återuppbyggnaden. I slutet av 2022 godkände bankens styrelse ett nytt strategiskt ramverk som omfattar åren 2023–2027 och där Ukraina var en av tre övergripande prioriteringar. De tre prioriteringarna i den strategiska planen var att

1. svara mot sociala utmaningar på ett flexibelt sätt,
2. investera i stöd till- och integration av flyktingar och migranter samt i beredskap för framtida migrationsströmmar,
3. stödja återuppbyggnad i sociala sektorer i Ukraina.

Utöver dessa prioriteringar har den strategiska planen ett fortsatt fokus på målgruppsländer och på att stärka samarbetet på regional nivå. I samband med den strategiska planen godkände styrelsen en kapitalhöjning om 4,25 miljarder euro, varav 1,2 miljarder euro i inbetalt kapital. Deltagande i kapitalhöjningen är frivilligt.

Sverige verkar för att banken inte ska öka utlåningsvolymen utan i stället öka sitt mervärde, bland annat genom att öka andelen projekt i målgruppsländer och projekt med högt socialt mervärde. Sverige har även varit drivande för att banken ska genomföra styrreformer, bland annat för att minska överlappningen mellan de styrande organens arbete, samt administrativa besparingar.

5 Relationer till andra länder och utvecklingen i vissa medlemsstater

5.1 Ryssland

Rapporteringsperioden präglades inledningsvis av utslutningen av Ryssland ur Europarådet genom beslut av ministerkommittén den 16 mars

2022 mot bakgrund av Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Beslutet fick betydande konsekvenser, exempelvis har Ryssland frånträtt samtliga Europarådskonventioner som kräver medlemskap i organisationen, inklusive Europakonventionen. För Europarådets del innebär beslutet ett kännbart budgetbortfall och att fältverksamheten i Ryssland upphört. Trots att Ryssland står utanför Europakonventionen har landet alltjämt en skyldighet att verkställa domar i relation till överträdelse som skett fram till den 16 september 2022. Ryssland var under 2023 efter Turkiet det land med flest antal pågående mål i domstolen. Under 2023 meddelades 216 fällande domar mot landet.

Europarådets rapportörsgrupp för demokratifrågor (GR-DEM) har under rapporteringsperioden arbetat med en kartläggning över hur Europarådets förbindelser med det ryska och belarusiska civilsamhället, inklusive oppositionen i exil, är utformat med särskild uppmärksamhet på ungdomar, oberoende medier och människorättsförsvarare. Kartläggningen noterades av ministerkommittén den 14 september 2022.

Slutligen har ministerkommittén under rapporteringsperioden följt upp beslutet den 30 juni 2022 (Ryssland) och den 5 oktober 2022 (Belarus) om dessa staters deltagande i de öppna konventionerna. Uteslutning av en medlemsstat ur en öppen konvention bedömdes omöjligt av traktaträttsliga skäl. De åtgärder som vidtagits inkluderar i stället bland annat politiska deklarerationer, beslut om begränsad fysisk närvaro i relation till de öppna konventionernas respektive kommittéer och organ samt beslut om att avskaffa möjligheten för Ryssland och Belarus att kunna väljas till ordförande och biträdande ordförande för dem.

5.2 Azerbajdzjan

Den fortsatt svåra situationen för människorättsförsvarare, journalister och andra medarbetare i Azerbajdzjan har varit föremål för återkommande diskussioner i flera av Europarådets strukturer, framför allt i ministerkommittén och i den parlamentariska församlingen.

Ministerkommittén bevakar fortsatt genomförandet av Europadomstolens avgöranden mot Azerbajdzjan. Fallet Mammadligruppen mot Azerbajdzjan är fortsatt aktuellt. Klagandena i fallet är människorättsförsvarare, människorättsadvokater, journalister och civilsamhällspersoner som har dömts för brott i processer som Europadomstolen har konstaterat varit ett missbruk av rättsväsendet. Domstolen anser att rättsprocesserna mot klagandena haft till syfte att tysta och straffa dem för kritik mot regeringen och aktiviteter för de mänskliga rättigheterna. I september 2023 besökte ministerkommitténs sekretariat Baku för att diskutera verkställigheten av domen. Azerbajdzjan har inte genomfört de individuella åtgärder som krävs för de återstående sju sökandena, men däremot inrättat ett rättsligt råd som ska hjälpa till att verkställa domen.

Gripandet av akademikern och oppositionspolitikern Gubad Ibadoghlu den 23 juli 2023 har fått stor uppmärksamhet i Europarådet. Europarådets parlamentariska församlings rapportör Sunna Ævarsdóttir uppmånade den 24 augusti Azerbajdzjan att tillgodose Gubad Ibadoghlus humanitära behov och säkerställa tillgång till mediciner. Den 5 september antog

Europadomstolen temporära interimistiska åtgärder mot Azerbajdzjan och beordrade regeringen att vidta omedelbara åtgärder för att skydda Gubad Ibadoglu hälsa.

Skr. 2023/24:94

5.3 Turkiet

Europarådet har en stor verksamhet i Turkiet där många projekt genomförs tillsammans med EU. Stödet inriktas på att stärka demokrati, rättsstatlighet och respekten för mänskliga rättigheter.

Europarådets ministerkommitté har under perioden återkommande behandlat situationen i Turkiet, särskilt verkställigheten av flera uppmärksammade domar från Europadomstolen, exempelvis om Selahattin Demirtaş. Det mest kända fallet rör Osman Kavala, en filantrop som frihetsberövades 2017. Europadomstolen fastslog i en dom som meddelades i december 2019 att frihetsberövandet skett utan laglig grund och att Osman Kavala omedelbart borde försättas på fri fot. Turkiet behöll honom fängslad vilket föranledde ministerkommittén att inleda ett överträdelseärende enligt artikel 46.4 Europakonventionen. Europadomstolen dömde i juli 2022 Turkiet för överträdelse av artikel 46.1 Europakonventionen. Senare samma år dömde en turkisk domstol Osman Kavala till livstids fängelse för försök att störta regeringen, vilket bekräftades av Turkiets högsta domstol i september 2023. I oktober antog den parlamentariska församlingen en resolution som bland annat uppmanade Turkiet att efterleva Europadomstolens domar och i synnerhet att omedelbart frigge Osman Kavala. I resolutionen föreslogs även möjliga vidare åtgärder mot Turkiet i Europarådet. PACE tilldelade i samband med sessionen i oktober 2023 Kavala Václav Havel-priset för mänskliga rättigheter.

MR-kommissarien har utöver fallet Kavala påtalat Turkiets brist på demokratiska rättigheter samt den negativa utvecklingen för yttrande-, förenings- och mötesfrihet.

Turkiet var under 2023 den medlemsstat med flest pågående mål i Europadomstolen. Under 2023 meddelades 72 fällande domar mot landet. De flesta rörde brist på frihet och säkerhet, rätt till rättvis rättegång, respekt för privat- och familjeliv, yttrandefrihet samt mötes- och föreningsfrihet.

Turkiet står under den parlamentariska församlingens fulla övervakningsprocedur.

5.4 Ukraina

Europarådet har antagit en ny handlingsplan för Ukraina som sträcker sig mellan 2023 och 2026. Handlingsplanens fokus ligger på Ukrainas uppbyggnad och ekonomiska återhämtning, med stöd till stärkt motståndskraft hos offentliga institutioner, stärkt demokratisk styrning och rättsstatsreformer. Handlingsplanen syftar även att stödja Ukrainas EU-närmande. Sverige stöder Europarådets verksamhet i Ukraina genom Sida, inom ramen för ett regionalt program. Sverige bistår EU-kretsen i Europarådet som chef de file för Ukraina.

Ett viktigt resultat från toppmötet i Reykjavik i maj 2023 var inrättandet av ett register för skada orsakad av Rysslands aggression mot Ukraina genom en vidgad partiell överenskommelse under Europarådet. Sverige anslöt som en av de grundande medlemmarna. Skaderegistret är tänkt att utgöra ett första steg mot etablerandet av en internationell mekanism för gottgörelse och är en viktig del av ansvarsutkrävandet för Rysslands handlingar. Arbetet för att få Skaderegistret fullt operativt pågår. Bland annat har en budget antagits för andra halvåret 2023 liksom för 2024 och en styrelse är tillsatt.

I september 2023 anordnade Europarådet en informell justitieministerkonferens i Riga, där en deklaration antogs som inkluderade de så kallade Riga Principles för ansvarsutkrävande till följd av Rysslands aggression mot Ukraina.

I oktober 2023 presenterade generalsekreteraren sin rapport gällande den humanitära situationen på den av Ryssland illegalt annekterade Krimhalvön. Generalsekreteraren noterade allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter, där det mest akuta var olagliga frihetsberövanden av civila ukrainare, journalister och krimtatarer.

Vid toppmötet i Reykjavik antogs en deklaration om situationen för ukrainska barn. Utöver detta har ordföranden för Lanzarotekommittén arbetat med frågor som rör Rysslands bortförande och deportering av ukrainska barn. Kommittén publicerade i september 2023 ett uttalande där man fördömde bristen från information från Ryssland som är part till Lanzarotekonventionen.

I juli 2022 ratificerade Ukraina Istanbulkonventionen, som för landets del trädde i kraft den 22 november 2022.

Under 2023 meddelade Europadomstolen dom i 130 mål mot Ukraina, varav 123 fällande domar. Fällande domar som meddelas mot Ukraina hänför sig ofta till strukturella problem i det ukrainska rättsväsendet. Dessa tar sig bland annat uttryck i upprepade kränkningar av rätten till en rättvis rättegång. Även konstaterade kränkningar av de mänskliga rättigheterna kopplade till bristfälliga förhållanden i fängelser och andra institutioner är vanligt förekommande.

Det pågår flera mellanstatliga mål mellan Ukraina och Ryssland, som i huvudsak hänför sig till situationen för de mänskliga rättigheterna på Krim sedan Rysslands olagliga annektering 2014, samt den ryska aggressionen i östra Ukraina innan den fullskaliga invasionen inleddes. I januari 2023, i målet Ukraina och Nederländerna mot Ryssland, bekräftade Europadomstolen Rysslands inblandning i nedskjutningen av flyg MH17 i östra Ukraina. Beslutet är slutgiltigt och kommer att följas av en dom vid en senare tidpunkt.

5.5 Moldavien

Under perioden har arbetet med genomförandet av Europarådets handlingsplan för samarbete med Moldavien 2021–2024 fortsatt. Handlingsplanen syftar till att anpassa Moldaviens lagstiftning och förvaltning till europeisk standard när det gäller mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Handlingsplanen omfattar åtgärder

för bland annat ökad öppenhet och korruptionsbekämpning inom rättsväsendet och politiska institutioner, kapacitetsuppbyggnad inom den offentliga förvaltningen och främjande av dialog och mänskliga rättigheter på båda sidorna av Nistru. Venedigkommissionen ger juridisk rådgivning till Moldavien vilket är en viktig del i landets EU-närmandeprocess. Vidare pågår arbetet med att genomföra Europakonventionen och Europadomstolens praxis i både lagstiftning och i praktiken. Ett Europaråds kontor finns i Chisinau.

Arbetet med att implementera Istanbulkonventionen pågår. Den 31 maj 2023 godkände Moldaviens regering ett nationellt program för att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor och våld i hemmet för perioden 2023–2027. Istanbulkonventionens övervakningsorgan, Grevio, besökte Moldavien i början av 2023 och publicerade en utvärderingsrapport i november 2023.

Europarådet tillhandahöll expertstöd till den centrala valkommissionen i arbetet med den nya lagen. Vallagen användes för första gången i lokalvalen som genomfördes den 5 november 2023. Europarådet bidrog med valobservatörer under valdagen.

Den 17 oktober 2023 lanserade EU och Europarådet ett gemensamt projekt för att stödja Moldaviens myndigheter i deras arbete med att genomföra rättsreformer. Projektet kommer pågå fram till och med november 2026 med en budget om 2,7 miljoner euro.

5.6 Polen

Det nationalkonservativa partiet Lag och rättvisa (PIS) innehade regeringsmakten i Polen från hösten 2015 till parlamentsvalet i oktober 2023, då de tre oppositionsallianserna vann en samlad majoritet i parlamentet och Donald Tusk kunde bilda regering.

PIS-regeringen genomförde under sina två mandatperioder vid makten en rad genomgripande reformer på rättsstatsrelaterade områden och parlamentet har antagit lagar som förändrat den polska författningsdomstolens arbets sätt, påverkat sammansättningen i Högsta domstolen och ändrat sättet på vilket domare i landets allmänna domstolar nomineras.

Den polska konstitutionsdomstolen fastslog i två uppmärksammade domar i november 2021 och i mars 2022 att artikel 6 i Europakonventionen inte är förenlig med den polska konstitutionen och följaktligen inte behöver tillämpas. I november 2022 drog Europarådets generalsekreterare i en rapport under artikel 52 i Europakonventionen slutsatsen att Polens skyldighet att säkerställa att alla under dess jurisdiktion åtnjuter rätten till en rättvis rättegång inför en oberoende och opartisk domstol som upprättats enligt lag vid den aktuella tidpunkten inte var uppfylld i polsk lag.

Europadomstolen har prövat ett antal mål mot Polen med bäring på rättsstatsfrågor, avgöranden som landet hitintills inte följt. Landet har även underlåtit att implementera domstolens beslut om interimistiska åtgärder.

Rättsstatsutvecklingen i landet har under den aktuella perioden behandlats i ministerkommittén, som i bland annat interimistiska resolutioner uttryckt skarp kritik mot den polska konstitutionsdomstolen.

Kommittén har bland annat uttryckt allvarlig oro över Konstitutionsdomstolens domar och understrukit att Polen har en ovillkorlig skyldighet att följa domstolens domar och att det åligger dem att undanröja alla hinder i sitt nationella rättssystem. Venedigkommissionen har sedan 2015 noga följt den polska rättsstatsutvecklingen och avgett ett antal rekommendationer, som dock förbisågs av den förra regeringen. Kommissionen har vid flertal tillfällen kritiserat rättsstatsreformerna och varnat för bristerna i det polska rättsväsendets oberoende.

Den parlamentariska församlingen beslutade i januari 2020 att inleda en övervakningsprocess i fråga om Polens respekt för rättsstatsprincipen och de demokratiska institutionernas funktionssätt. Det var första gången som en övervakningsprocess inleddes mot ett medlemsland i EU. Processen har fortsatt under rapporteringsperioden.

MR-kommissarien har vid flera tillfällen riktat kritik mot Polen för de så kallade ”hbtq-fria zonerna” och för ytterligare skärpning av landets abortlagstiftning.

5.7 Ungern

Vid Europarådets parlamentariska församlings höstsession i oktober 2022 lades Ungern till listan över medlemsstater som står under övervakning av PACE avseende situationen för rättsstatens principer och demokratifrågor i landet.

Verkställandet av Europadomstolens domar mot Ungern har vid flera tillfällen varit föremål för diskussion i Europarådets ministerkommittés möten om verkställighet av Europadomstolens domar.

I mars 2023 antogs en interimistisk resolution om Szabó och Vissy-gruppen mot Ungern, rörande kränkningar av rätten till privat- och familjeliv samt korrespondens i och med för långtgående lagstiftning om hemliga övervakningsåtgärder. I september 2023 antogs en interimistisk resolution även i målgruppen Ilias and Ahmed-gruppen mot Ungern, som rör olika brister av Ungerns mottagning av migranter och asylsökande. Ministerkommittén har också regelbundet följt upp verkställigheten av domen Baka mot Ungern från 2016, som rör den före detta ordföranden för Högsta domstolen András Baka, som framtogs sitt mandat i samband med en grundlagsändring 2012 genom vilken Högsta domstolen omorganiserades. Europadomstolen slog 2016 fast att Bakas rätt till tillgång till domstol och yttrandefrihet hade åsidosatts. Vid ministerkommitténs möte i december 2023 anmodades Ungern att i mars 2024 inkomma med en uppdaterad handlingsplan rörande efterlevnaden av domen.

Generalsekreterarens särskilda representant för migration och flyktingar Leyla Kayacik, genomförde den 21–23 mars 2023 ett besök i Ungern avseende situationen för ukrainska flyktingar i Ungern. Europarådets generalsekreterare träffade i maj 2023 Ungerns justitieminister Judit Varga. Mötet fokuserade på uppföljningen av Venedigkommissionens yttranden. Justitieministern informerade generalsekreteraren om de pågående reformerna av rättsväsendet i Ungern. Det ungerska parlamentet

hade antagit ett lagstiftningspaket som syftade till att stärka rättsväsendets oberoende. Skr. 2023/24:94

Ungerns utrikes- och handelsminister Péter Szijjártó talade vid den parlamentariska församlingens partsession i Strasbourg den 19–23 juni 2023.

5.8 Belarus

Tillämpningen av dödsstraff i Belarus har sedan länge utgjort ett hinder för ett fullvärdigt medlemskap. I mars 2022 suspenderade Europarådet allt samarbete med Belarus på grund av landets delaktighet i Rysslands aggression mot Ukraina. Beslutet innebär att Belarus inte längre tillåts delta i Europarådets verksamhet så som landet i begränsad utsträckning tidigare kunnat göra utan att vara medlem i Europarådet.

Europarådets ministerkommitté beslutade också att avsluta allt tekniskt samarbete med Minsk och endast upprätthålla förbindelserna med det belarusiska civilsamhället och exiloppositionen, oberoende medier och människorättsförsvarare. I september 2022 beslutade ministerkommittén att hålla regelbundna överläggningar med Svjatlana Tsichanouskaja och andra representanter för de belarusiska demokratiska krafterna. Generalsekreteraren uppdrogs även att inrätta en kontaktgrupp för de belarusiska demokratiska krafterna. Det första mötet hölls den 7 november 2022. Inom ramen för kontaktgruppen togs i februari 2023 en femtonpunktsplan fram för stöd till demokratiska krafter och civilsamhälle under 2023.

5.9 Kosovo

Europarådets samarbete med Kosovo grundar sig på att Europarådet verkar i enlighet med Säkerhetsrådets resolution 1244 (1999) om situationen i Kosovo och med ett statusneutralt förhållningssätt. Europarådets verksamhet i Kosovo påverkas dock alltjämt av medlemsstaternas olika syn på Kosovos status. Europarådets relation till Kosovo fokuserar på demokrati- och rättsstatsfrågor, där samarbetet fyller en betydande funktion i Kosovos kapacitetsuppbyggnad och reformagenda. Insatserna utgör ett viktigt komplement till andra bilaterala och internationella utvecklingsinsatser, inte minst till EU:s rättsstatsmission (Eulex) i Kosovo och dess insatser inom rättsstatsområdet.

Kosovo har de senaste åren tagit aktiva steg mot fullt medlemskap i Europarådet. År 2013 öppnade Kosovo ett generalkonsulat i Strasbourg samt blev medlem i Europarådets utvecklingsbank och år 2014 blev Kosovo medlem i Venedigkommissionen. Sedan 2017 har Kosovo också möjlighet att delta vid vissa av parlamentariska församlingens möten. I maj 2022 lämnade Kosovo ett brev till generalsekreteraren i vilket Kosovo uttryckte en önskan om att bli medlem i Europarådet. I april 2023 beslutade ministerkommittén, efter omröstning, att skicka medlemsansökan till den parlamentariska församlingen för yttrande.

5.10 Grannskapspolitiken

Europarådets grannskapspolitik antogs vid ministermötet i Istanbul 2011 med fokus på grannskapet i Nordafrika, Mellanöstern och Centralasien. Inom ramen detta har Europarådet för närvarande tidsbegränsade grannskapspartnerskap med Marocko och Tunisien. Dessa bygger dels på politisk dialog mellan den berörda staten och Europarådet, dels på tekniskt samarbete i form av samarbetsaktiviteter. Därtill har organisationen tidsbegränsade prioriteringar för grannskapssamarbete med Kazakstan samt regionala aktiviteter och riktad ad hoc-samarbete med andra länder i södra Medelhavet och Centralasien. Grannskapspolitiken syftar till att stödja en demokratisk utveckling, främja ett gott styrelseskick och till att stärka och utvidga Europarådets regionala åtgärder för att hantera gränsöverskridande hot. Verksamheten finansieras utanför den ordinarie budgeten, främst av EU, men även genom frivilliga bidrag från medlemsstaterna. Andra former av samarbete har utvecklats för andra länder och situationer, särskilt Israel.

Vid toppmötet i Reykjavik den 16–17 maj 2023 åtog sig Europarådets stats- och regeringschefer att stärka Europarådets roll i den europeiska multilaterala strukturen samt i den globala styrningen genom att stärka den externa dimension, bland annat genom ett nytt engagemang som vilar på dess kärnvärden med demokratier i världen och dess södra grannskap. Stats- och regeringscheferna beslöt även att stärka Europarådets dialog med observatörsstater samt att främja ökad ratificering av Europarådets konventioner, vilka är öppna för icke-medlemsstater, genom riktade kampanjer, för att främja efterlevnaden av organisationens standarder utanför Europas gränser.

5.11 Konflikter i och mellan medlemsstater

5.11.1 Ryssland–Ukraina

Under rapporteringsperioden präglades Europarådets arbete av konsekvenserna av Rysslands anfallskrig mot Ukraina som inleddes den 24 februari 2022 och frågan har kontinuerligt tagits upp i ministerkommittén.

Beslut i maj 2022 om inrättade av en vidgad partiell överenskommelse under Europarådet om ett register för skada orsakad av Rysslands aggression mot Ukraina har följts upp genom deltagarkonferenser (COP). Generalsekreteraren har utsett Markiyan Kliuchkovskiy som verkställande direktör för registret och ett värdlandsavtal har ingåtts mellan Europarådet och Nederländerna.

Flera mellanstatliga mål mellan Ryssland och Ukraina pågår, däribland Ukrainas klagomål till Europadomstolen mot Ryssland för omfattande kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Ukraina. Sedan tidigare finns mål som i huvudsak hänförs till situationen för de mänskliga rättigheterna på Krim samt i de ryskkontrollerade områdena i östra Ukraina. Utöver de mellanstatliga målen är cirka 7 500 individuella klagomål under hand-

5.11.2 Ryssland–Georgien

De konflikter som uppstått som en konsekvens av Rysslands invasion av Georgien 2008 har fortsatt att behandlas inom ramen för Europarådets arbete. Även Rysslands kontroll över utbrytarregionerna i Georgien har tagits upp i ministerkommittén under perioden.

I samband med att Europarådets generalsekreterare publicerade sin 28:e rapport om konflikten i Georgien antog ministerkommittén den 31 oktober 2023 ett gemensamt uttalande om de mänskliga rättigheterna i Georgien. I uttalandet uttryckte kommittén oro över Rysslands planer på att upprätta en flottbas i Abchazien.

Inom ramen för det mellanstatliga målet Georgien mot Ryssland (II), beslutade Europadomstolen den 28 april 2023 att Ryssland skulle betala 130 miljoner euro till Georgien för att ha brutit mot Europarådets konvention i samband med konflikten. Ryssland erkänner inte domar som fastställts efter den 15 mars 2022, vilket är den tidpunkt då Ryssland utslöts ur Europarådet.

Sedan tidigare övervakar Europarådets ministerkommitté verkställandet av domen i det mellanstatliga målet Georgien mot Ryssland (I), som rör massutvisningar av georgier från Ryssland. I december 2021 undertecknade Georgien och Ryssland ett samförståndsavtal enligt vilket Ryssland förband sig att överföra 10 miljoner euro till ett spärrat konto upprättat av Europarådet. Någon överföring har fortfarande inte skett. Utöver de mellanstatliga målen pågår prövningen av ett stort antal individuella klagomål i Europadomstolen mot Ryssland, Georgien eller mot de båda länderna tillsammans med anledning av konflikten.

Konflikten i Georgien är en stående punkt vid ministerkommitténs veckovisa möten. Flera medlemsstater, inklusive Sverige, tar ofta till orda till stöd för Georgiens oberoende och territoriella integritet inom de internationellt erkända gränserna.

5.11.3 Cypern–Turkiet

Europadomstolens dom i det mellanstatliga målet Cypern mot Turkiet från maj 2001 har sitt ursprung i Turkiets militära intervention på Cypern i juli och augusti 1974, och de kränkningar av Europakonventionen som då ägde rum. Europadomstolen fann en rad kränkningar som rör fördrivna grekcyprioters egendom och hem, levnadsstandarden för grekcyprioter i Karpasregionen, förs vunna grekcyprioter och deras anhöriga samt turkcyprioters rättigheter.

Utöver domen i det mellanstatliga målet har Europadomstolen även meddelat dom i ett antal mål med ursprung i individuella klagomål gällande händelser under konfliktåren. Bland dessa återfinns målet Loizidou mot Turkiet, som handlar om klagandes rätt till sin fasta egendom på norra Cypern, en grupp av mål som gemensamt omnämns Xenides-Arestis mot Turkiet och gäller äganderättsanspråk för tvångs-

förflyttade grekcyprioter, samt en grupp av mål som gemensamt omnämns Varnava mot Turkiet och rör försvunna grekcyprioter och deras släktingar.

Ministerkommittén fortsätter att följa upp och övervaka de delar av domarna som återstår att verkställa. I ministerkommitténs sessioner för övervakning av Europadomstolens domar behandlades bland annat egendomsskydd, saknade personer och rätten till egendom. Kritik har fortsatt riktats mot Turkiet med anledning av att skäligen gottgörelse inte har betalats ut.

5.11.4 Nagorno-Karabach-konflikten

Arbetet har under perioden präglats av den försämrade humanitära situationen i Nagorno-Karabach. Efter att under nio månaders tid ha begränsat framkomligheten mellan Armenien och Nagorno-Karabach genomförde Azerbajdzjan den 19 september 2023 en militär operation i området. Nästintill samtliga etniska armenier i Nagorno-Karabach flydde till Armenien, och de facto-styret i Nagorno-Karabach beslutade att upplösa samtliga offentliga organ från den 1 januari 2024.

Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter besökte Armenien och Azerbajdzjan, inklusive området Nagorno-Karabach i oktober 2023 med anledning av den stora flyktingströmmen. Efter besöket uppmanade hon länderna att vidta kraftfulla åtgärder för att säkerställa skyddet för de mänskliga rättigheterna för alla som påverkas av konflikten. Även general-sekreterarens särskilda representant för migration och flyktingar besökte under hösten Armenien.

Konflikten mellan Armenien och Azerbajdzjan har återkommande diskuterats i ministerkommittén. Europarådets parlamentariska församling höll under sin höstsession i oktober 2023 en brådskande debatt och antog en resolution och en rekommendation om den humanitära situationen i Nagorno-Karabach.

Ministerkommittén bevakar verkställigheten av sju pågående mellanstatliga fall från Europadomstolen relaterade till det andra Nagorno-Karabach-kriget, som utspelade sig under hösten 2020. Två av dessa handlar om kränkning av rätten till egendom. En rör sex azerbajdzjanska medborgare i Nagorno-Karabach, den andra gäller en armenisk medborgare i Nagorno-Karabach.

6 Relationer till andra internationella organisationer

6.1 Europeiska unionen

Av Europarådets 46 medlemsstater är 27 medlemmar av EU. Europarådet och EU delar fundamentala värden om mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer som grundelement i demokratiska samhällen.

Samarbetet har sitt ursprung i skriftväxlingar under 1987 och 1996 som utökade samarbete mellan EU och Europarådet i frågor av gemensamt intresse. Dessa gav Europeiska kommissionen en särställning i Europarådet. År 2007 undertecknades ett samförståndsavtal mellan Europarådet och EU, som varit viktigt för den fortsatta utvecklingen. Avtalet etablerade samarbete inom tre pelare: politisk dialog, bistånds- och samarbetsprojekt och normativt arbete. År 2014 undertecknades en avsiktsförklaring mellan EU och Europarådet om ett utökad samarbete, i form av gemensamma program. Det har inneburit gemensamma samarbetsprogram och fleråriga utfästelser om EU:s finansiella stöd till Europarådets program- och projektverksamhet. Vid Europarådets ministermöte 2018 uttryckte ministrarna sin intention att ytterligare utveckla samarbetet mellan Europarådet och EU i syfte att stärka och främja de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i Europa, vilket åter bekräftades vid ministermötet 2019.

Dialogen mellan Europarådet och EU förs på flera nivåer, såsom mellan Europarådets generalsekreterare och ministerkommittén med EU-kommissionens ordförande, EU:s höga representant och andra kommissionärer, liksom med Europaparlamentet. Dialog förs också mellan tjänstemän på teknisk nivå för att planera och samordna det löpande samarbetet. Samarbetet har likaså utvecklats mellan andra delar av Europarådet och EU.

EU är representerat genom en delegation vid Europarådet, och regelbundna samordningsmöten inom EU äger rum under EU-delegationens ledning. Europarådet har ett kontor i Bryssel.

EU bidrar med den största delen av finansieringen av Europarådets tekniska bistånds- och samarbetsprojekt, vilket omfattar länder som ingår i det Östliga partnerskapet, södra Medelhavet och Centralasien, samt även kandidatländer till EU.

Samarbetet kring rättsstatsfrågor har ökat, där Europarådet exempelvis har kunnat bidra med expertis från Venedigkommissionen och Greco.

Under 2020 återupptogs förhandlingarna om EU:s tillträde till Europakonventionen i ad hoc-gruppen och i mitten av mars 2023 nåddes en överenskommelse om ett nytt anslutningsavtal. Dock kommer förhandlingarna inte avslutas formellt förrän EU-domstolens invändning mot domstolens behörighet på området för EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik lösts EU-internt. Det är ännu oklart när tillträdet kan komma att ske.

Den 1 juni 2023 antog rådet två beslut om EU:s anslutning till Istanbulkonventionen, vilka markerar slutet på sju års förhandlingar och är ett steg framåt i kampen mot könsrelaterat våld. EU:s anslutning till Istanbulkonventionen skedde under svenskt ordförandeskap.

6.2 Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa

Grunden för samarbetet mellan Europarådet och Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) är ett gemensamt uttalande från organisationernas respektive ordförande, samt en deklaration om

samarbete från 2005 som antogs i anslutning till Europarådets tredje toppmöte. Utgångspunkten är att organisationerna ska komplettera varandra med hänsyn till sina respektive mandat, arbetsmetoder och olikheter i medlemskap, utifrån sin gemensamma värdegrund. Under 2023 har Nordmakedonien innehaft ordförandeskapet för OSSE. Under den period som skrivelsen avser präglades OSSE:s verksamhet av Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina och dess ambition att ersätta den rådande europeiska säkerhetsordningen med en ny ordning som står i strid med grundläggande folkrättsliga regler och principer samt fundamentala OSSE-åtaganden.

Kontakterna sker genom möten mellan Europarådet och OSSE på olika nivåer. Ordförandeskapet i Europarådets ministerkommitté presenterar sina prioriteringar i OSSE:s permanenta råd, och OSSE:s ordförandeskap gör motsvarande i ministerkommittén på ställföreträdarnivå. Samarbete sker också i den så kallade samordningsgruppen som möts två gånger per år, i möten på tjänstemannanivå, genom ad hoc-deltagande i varandras möten på olika nivåer, samarbete i fält, samt i trepartsmöten mellan Europarådet, OSSE och FN. På så sätt kan organisationerna, inom ramen för deras respektive mandat, bistå varandra, undvika dubbelarbete och öka effektiviteten i arbetet.

Europarådet har kontor i Wien och Warszawa för att stärka kontakterna med OSSE. Europarådets representant i Wien deltar i möten med OSSE:s kommitté för den mänskliga dimensionen och i det permanenta rådet på inbjudan, och Europarådets generalsekreterare besöker årligen OSSE:s permanenta råd för dialog med deltagande stater. Samarbetet i fält fungerar väl i länder där båda organisationerna har kontor. Utöver detta arbetar organisationerna tillsammans med bland annat valobservation, mediefrågor och minoritetsfrågor samt med expertutlåtanden i konstitutionella frågor och frågor om lagstiftning.

6.3 Förenta nationerna

Europarådet har ett väl utvecklat samarbete med FN och hänvisningar görs ofta till olika Europarådsinstrument i FN-dokument. Inte minst Europarådets arbete med jämställdhetsfrågor, våld mot kvinnor, Europadomstolens roll och praxis samt antidiskrimineringsfrågor lyfts fram. En rad Europarådskonventioner framhålls som ledande inom sina områden, bland annat konventioner om antiterrorism, it-brottslighet, våld mot kvinnor samt mot sexuellt utnyttjande av barn. Ett antal av konventionerna står också öppna för anslutning av länder utanför Europarådet och så sker i ökande grad. Europarådets sekretariat har också utarbetat metoder för att visa hur Europarådets verksamhet och konventionssystem bidrar till att uppfylla hållbarhetsmålen under FN:s Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling, vilket också konkret åskådliggörs på Europarådets webbplats.

Europarådets och FN:s respektive generalsekreterare har nära och täta kontakter, och Europarådets generalsekreterare deltar årligen i FN:s högnivåsegment. Europarådets generalsekreterare har också vid flera

tillfällen deltagit i möten med FN:s råd för mänskliga rättigheter (MR-rådet) i Genève. Skr. 2023/24:94

Relationerna mellan Europarådet och FN bygger på ett samarbetsavtal från 1951 och på en skriftväxling från 1971. Genom en resolution i FN:s generalförsamling 1989 gavs Europarådet en stående inbjudan att delta som observatör i FN:s olika sessioner och arbete. I en gemensam förklaring från 2013 fördjupades samarbetet mellan Europarådets sekretariat och FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter.

Sedan 2000 antas vartannat år en resolution i FN:s generalförsamling om samarbetet mellan FN och Europarådet. Ett utkast till resolution bereds först av ministerkommittén i Strasbourg och vidarebefordras sedan till FN:s generalförsamling för antagande.

Ett årligt utbyte om mänskliga rättigheter mellan FN och Europarådet äger rum i Strasbourg. Vid mötena presenteras och diskuteras utvecklingen och huvudresultaten av FN:s generalförsamlings senaste möte, liksom samarbetet mellan organisationerna på området och teman för MR-rådet. Europarådets olika övervakningskommittéer lämnar substantiella bidrag till FN:s arbete med mänskliga rättigheter och deltar i de möten som regelbundet äger rum, i syfte att förbättra synergierna mellan FN:s arbete och regionala organisationer.

7 Europarådets budget

Europarådets budget finansieras genom obligatoriska medlemsavgifter vars storlek avgörs genom en etablerad fördelningsnyckel. Sveriges avgift för 2023 uppgår till cirka 8,3 miljoner euro. Europarådets budget består i huvudsak av ordinarie budget, pensionsbudget, extraordinär budget, vilket innefattar byggnader, samt 15 separata partsavtal. De stora bidragsgivarna till Europarådet, så kallade ”grands payeurs”, är Frankrike, Italien, Storbritannien och Tyskland, som vardera står för omkring 11–13 procent av budgeten.

Årsbudgeten för samtliga verksamhetsgrenar för 2023 uppgick till 479 miljoner euro varav 264 miljoner euro till ordinarie budget och 215 miljoner euro till partsavtal och övrigt. Budget och program innehåller också information om de resursbehov som finns gällande extrabudgetära medel, som finansierar samarbetsprogram och projekt godkända av ministerkommittén. År 2022 uppgick de frivilliga bidragen till drygt 90 miljoner euro. EU var den enskilt största givaren med drygt 46 miljoner euro varav den största delen genom så kallade gemensamma program. Tyskland var den största bilaterala givaren, följd av Norge, Finland och Sverige. Sveriges frivilliga bidrag uppgick 2022 till 2,9 miljoner euro. Bidraget inkluderar bland annat stöd genom det fleråriga avtal Sida och Europarådet har tecknat, samt avtal mellan svenska ambassader och Europarådet i några av medlemsländerna. Det inkluderar även specifika stöd till domstolen och Venedigkommissionen. År 2023 inkluderades stöd till domstolen, till verkställighet av domar och till att motverka våld mot kvinnor och våld i hemmet genom Istanbulkonventionen. Fokus för stöden är länderna i det östliga partnerskapet och för verksamhet som klassas som

bistånd (Official Development Assistance, ODA) i enlighet med den definition som används av biståndskommittén (DAC) vid Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD).

I november 2023 antog ministerkommittén för första gången ett fyraårigt arbetsprogram för perioden 2024–2027. Tidigare har arbetsprogrammen varit tvååriga. Avsikten är att säkerställa ett mer stabilt och förutsebart arbete, som samtidigt lämnar rum för nödvändig flexibilitet genom en halvtidsutvärdering. Budgeten antas fortsatt för en tvåårsperiod. Det andra årets budget antas på provisorisk basis och justeras i slutet av första året genom beslut av medlemsstaterna. Budget och arbetsprogram för 2024–2027 avspeglar ambitionen och genomför den strategiska riktning som sattes vid Reykjaviktoppmötet. Budgeten ökar i reella termer för första gången på 17 år. Bland annat ges domstolen och verkställighetsavdelningen mer resurser. Ett första steg togs genom att integrera en mindre del av stödet till fältverksamheten i den ordinarie budgeten.

Förteckning över medlemsstater samt kandidat- och observatörländer

Skr. 2023/24:94
Bilaga

Medlemsstater

Albanien	Moldavien
Andorra	Monaco
Armenien	Montenegro
Azerbajdzjan	Nederländerna
Belgien	Nordmakedonien
Bosnien och Hercegovina	Norge
Bulgarien	Polen
Cypern	Portugal
Danmark	Rumänien
Estland	San Marino
Finland	Schweiz
Frankrike	Serbien
Georgien	Slovakien
Grekland	Slovenien
Irland	Spanien
Island	Storbritannien
Italien	Sverige
Kroatien	Tjeckien
Lettland	Turkiet
Lichtenstein	Tyskland
Litauen	Ukraina
Luxemburg	Ungern
Malta	Österrike

Länder som har sökt inträde i Europarådet

Belarus
Kosovo

Observatörer

Amerikas förenta stater
Heliga stolen
Kanada
Japan
Mexiko

Skr. 2023/24:94
Bilaga

Länder som har särskild gäststatus i parlamentariska församlingen

Israel

Utrikesdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 mars 2024

Närvarande: statsminister Kristersson, ordförande, och statsråden Busch, Billström, Svantesson, Edholm, J Pehrson, Waltersson Grönvall, Jonson, Strömmer, Roswall, Forssmed, Tenje, Slottner, M Persson, Wykman, Malmer Stenergard, Kullgren, Liljestrand, Bohlin, Carlson, Pourmokhtari

Föredragande: statsrådet Billström

Regeringen beslutar skrivelse Verksamhet inom Europarådets ministerkommitté under andra halvåret 2022 och helåret 2023